54

1 Государственная БИБЛИОТЕКА СССР им. В. И. Ленина

МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВІАШАГІКХЕТА!

СЕРДАЛО
СВЕТ
арадувл 1923 шера денз

№ 64 (2689)
Ера
9
август
1962 шу
Мах 2 кеп.

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГІалгІай областнойн Грозненски городскойн комитетий а Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета а орган
Орган Чечено-Ингушского областного, Грозненского городского комитетов Коммунистической партии Советского Союза и Верховного Совета Чечено-Ингушской АССР

ХЬАЙБАШТА ХАННАХЬА ІАНА КИЙЧО Е

☆ ☆ ☆

СИХБЕННА ДОАКЪАР КИЙЧДЕШ БА

Семилетка диъалагІча шера дика къахьег Советски района къахьегамхоша.

— Планах укх шера кхо эзар центнер дулха дІаяла езача районерча хьайбаш леладераша байнача ворхІ бетта цхьа эзари ийс бІаьи центнер гаргга дІаеннай, — аьлар парте райкома секретара нов. Денилова. — Шера йола паччахьалкхенна шура дІаялара план 66 процент кхоачашъяьй.

Паччахьалкхенна хьайбай продукташ дІаялара къаьстта дика толамаш даьхад «Керда вахар» яхача колхозо. Парте райкомои райисполкомои ЦІе байракх еннай цу колхозерча хьайбаш леладераштa. Царел дукха тІехьабисабац Кирова цІерахча колхоза къахьегамхой а.

Паччахьалкхен план сихагІа кхоачашъяра доккха новкъостал ду бахача нахагара дулх, шура, кхыйола продукташ эцаро а. Из болх дика дІахьо Ушкалоевски юрта Совето (председатель Шептукаев Абдул-ВахІид). Цо хІанзале а бахача нахагара дикка дулхи шурех ийцай. Из лоархІаме гІулакх дика леладу А. Шерипова цІерахча юрта Совето а (председатель Дудаева Эльбика).

— ХІанз тха хьайбаш леладераш сихбенна доакъар кийчдеш ба, — йоах нов. Денилова. — Иол хьокхаш, баьцах силос йоллаш района ворхІ колхозе эзар саг ва. Планах кийчъе езачох 40 процентага кхаччалца силос лаьттах еллай колхозаша, хІаьта йол 25 процент Іалашъяьй. Укх гарггарча итт-шийтта дийнахьа дерига доакъар кийчдаь даккха лерхІ цар.

Хьайбашта шортта доакъар кийчдара чІоагІа оарцагІбаьннаб XX-ча партсъезда цІерахча колхоза къахьегамхой. ХІара денна йол хьакха, силос йолла укхаза аравоал 180 саг. Кагийча нахаца цхьана болх беш ба боккхий нах, дешархой. Силос кийчъяра шера план кхоачашъяьй Ленина цІерахча колхозо. Колхозхой кастта йистебаргба мел эша йол хьакхаь а.

Советски районе Іалашдаьд хьалхара эзараш тоннаш гІожеи мошеи доакъар.

ДОАХАНГА ІА ДИКА ДАККХИЙТАРА ДУХЬА

БархІ бІаь саг аравоал Ведана района боахамашка йол хьакха. Сихха доакъар кийчдаь даккхара Іалаьмате чІоагІа новкъарле ю цхьаккха а тайпа механизмашца уж балхаш де йиш ца хиларо.

Из ишта дале а хІанзале 300 тонн доакъар кийчдаьд XX-ча партсъезда цІерахча колхозо (председатель Туршиев, парторганизаце секретарь нов. Альвиев). Хьайбашта иззал доакъар Іалашдаьд Кирова цІерахча колхозо а.

— Доакъар кийчдарца цхьана Ведана района боахамий кулгалхоша дика вІаштІехьдаькхад хьайбаша Іа доаккхаргдола къаьна помещенеш тоаелга, керда яраш хьалъелга,— аьлар парте райкома секретара нов. Магомадова. Масала, из болх дика лелабу Ленина цІерахча колхозе. Дзаргани Зивирхийн яхача моттигашка хьалдеш латт ши бІаь бежана лаьрхІа керда ши отар. Колхоза гІишлонхоша дош деннад 1-гІа сентябрь тІакхоаччаш уж хьалдаь даха. Лаккха лоам чу хьалде доладаьд кхы а ши отар. Дулха мел кхоаба кагий доахан Іа доаккхаш лоам хургда. Цо торо хулийтаргья лоаман даьгІенех дукхагІа пайда эца, хайра хІама дІа а ца додаш хьайбашта дукха дулх тІакхетийта. Цунах цхьаькха а пайда баргба. Мел кийчдаь доакъар алхха деттача доаханна дусаргда.

Из уйла дага йолаш Чермолой-лоам яхача моттиге кхо бІаь бежана лаьрхІа керда ши отар хьалдеш я Орджоникидзе цІерах йола колхоз а. Кастта уж йистедаргдолаш да.

— ДукхагІа доакъар мел хул, хьайбаш чудоахкаду отараш пергІатагІеи дІайхагІеи мел хул, — йоах района къахьегамхоша, — паччахьалкхенна дукхагІа хьайбай продукташ яла вІаштІехьдаргда тха.

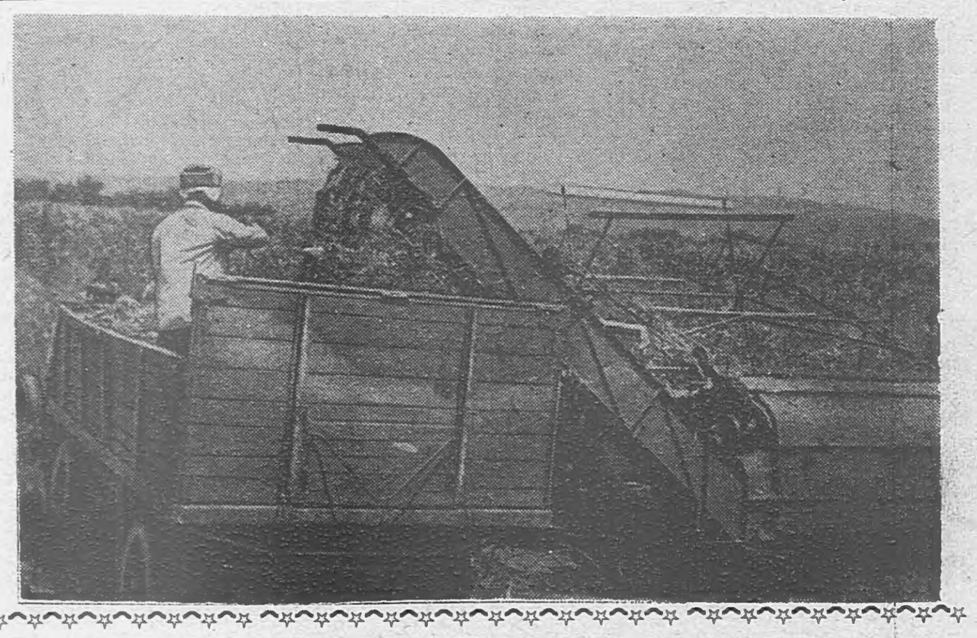

Хьайбашта Іана лаьрхІа моша а гІожа а доакъар Іалашдара чІоагІа йоакхо ю Урус-Мартана районерча опытни станце къахьегамхоша. Диккл доакъар кийчдаь баьннаб уж хІанзалехьа а. Укх деношка геттара сихденнад хьажкІий силос кийчъяра балхаш. СУРТА ТІА: опытни станце кхашка силоса хьажкІаш латт.

В. БАЙДАЛОВА сурт.

Керда насосни агрегат

«Красный молот» завода машиностроителаша йоккха котало яьккхай. Цар яьй 700 атмосфер дозал де йиш йола керда насоса агрегат.

Ялх шу хьалха азербайджански мехкдаьтта машиностроене институтон цу завода коллективои Советски Союзе эггара хьалха цхьана арахийцай мехкдаьтта тІоанаш хица дохадара йола оборудовани. Цу хана денз Іилманнеи практиканеи карагІдаьннача кердачунга хьежжа тоаеш хьаенай из. КІоаргеи тІехкІоаргеи скважинаш яхеи царех пайда эцеи Іомабеннача мехкдаьттахой заявках цар арахийцай кхы а чІоагІагІа йола керда насосни агрегат.

Цу завода коллективо, конструктораша Н. А. Соболева, Г. Д. Ряузова, С. Н. Охонькос, Л. В. Кончанова, Г. М. Пожарова, иштта кхычар а йоккха котало яьккхай керда агрегат арахецарца.

Хьалха хинначул 1,6-зза балха овсарле лакхагІа йолаши болх беш аттагІеи я керда насосни агрегат.

ЧІоагІа хало хилар керда агрегат арахецаш. Из вІашагІа а елла йолаялийтилга вІаштІехьа ца доалаш дукха къахьега дийзар. Цхьайола агрегата оатхалаш из дозал лоа а ца луш телхар. Цул тІехьагІа легированни булатах хьае езаш хилар уж.

Из агрегат арахецаш шоай говзал тІаяхийта болх бир н. Балашевича кулгалдеча слесарий-монтажникий бригадерча слесараша, къаьстта чІоагІа къахьийгар нн. Флейшина, Милешкос, Полетанина, Осипова. Керда арахийцача агрегата болх дика техкаб, хІанз шоллагІа йолча агрегата болх тахка кийчлуш ба.

К. ТИМОФЕЕВ.

Титов Германа карагІдаьннача деналерча гІулакха сийна

Берригача советски нахаца цхьана Нохч-ГІалгІайчен къахьегамхоша белгалдаькхар историе чухь ца хиннача тайпара «Восток-2» яхача кемаца-спутникаца Лаьттанна гонахьарча орбите гІолла деннен бийсаннен Титов Германа го баьхача денз шу дизар.

Космос караерзаеш советски халкъо яьхача сийлахь-йоккхача коталонашта хетаяь выставкаш оттаяьй библиотекашкеи клубашкен, турпалий-космонавтий хьакъехьара материалаш тІайолаш стендаш кийчъяьй.

«Советски космонавта карагІдаьнна хІама» яхаш корта а болаш йола лекци йийшар политически Іилмани кхетамаш доаржадеча Общества лектора Н. Суханова.

Кинотеатрашка хьувкхаш да «Седкъашка бода никъ», «ЦІаькха а седкъашка» яха документальни фильмаш.

БИЗЗА ПАЙДА ЭЦА ХІАРА КОЛХОЗЕИ СОВХОЗЕИ ПРОИЗВОДСТВО ДЕГІАЯРА ТОРОНЕХ

1962 шера 28 июле Курски областа Калиновка яхача юрта новкъоста Н. С. Хрущева даь къамаьл

Са деза калиновцаш! Сай мехкахой долча шуга хоза хеташ моаршал хоатт аз. «Мехкахой» яха дош-м укхаза нийса доагІа мотташ а вац со, вай-м мехкахой хинна а ца Іеш, цхьан юртара нах ма дий, калиновцаш! **(ДІаьхдаь тІоараш тох).** Се вьача юрта каст-каста воагІаш вола хьаша хиннав сох хІанз.

Наха оал: Из дика да! Каст-каста аха хьо тхо долча! Баркал хилда хьона!

Н. С. Хрущев. Соахка бакъдар аьлча, ва вІаштІехьдаланзар са, чІоаггІа ва безам болаш со хиннавале а. ХІара со массаза ва дегІаена, керда низ чубена гу сона Калиновка. Іалаьмате дика колхоз я шун яр, чІоагІа дегІайоагІаш латт из, лакхача боараме лелабу цо ший боахам. Доккхал ду аз оаш, калиновцаша, оалаш ма дарра, эрсий лаьттанна эхь тІа ца кхачийтарах, оаш шоай къахьегамца вай халкъа, мехка, колхозни ахархой сий даккхарах. **(ТІоараш тох).**

ХІанз, селлара лакхача рубежашка шо даьннача хана, кхы а дІахо даха деза шо, хІаьта шоана а калиновски бар санна бола производства боарам болаш йолча кхыча колхозашта а керттердар да дІахьалхашкахьа ахара тешаме никъ лахар. Шо, укх зале хьалдоаллача Васнецова диллача сурта тІара кхо турпал санна, йоккхача арен тІа даьннад хІанз. Мичахьа гІоргда? Оаш белгалъяьча рубежашка сихагІа дІакхоачаргвола никъ лоацагІа малагІа ба?

Гектара тІара 30—35 центнер кІа, 25 центнер рожь, хьажкІаш а йоахкащ долча мошача гІадамий 700—900 центнер, 25—30 центнер горох, 180—200 центнер коартолаш, 350 центнер шекара свекла, дуккха доакъарий бобаш, гречиха, борц, морковь, кІомал, кхыйола культураш йоах шун боахамо.

ДІадахача шера 100 гектар оахама лоархІаш 76 центнери юрта боахамерча вокх лаьттай 100 гектара лоархІаш 17 центнери дулх даьккхад шун колхозо. Шура яьккхай оаш 100 гектар долча лаьттанна лоархІаш 526 центнер. Укх шера 100 гектар долча оахама лоархІаш 91 центнери вокх лаьттай 100 гектара лоархІаш 19,4 центнери дулх даккха аьнна декхар тІаийцад калиновцаша. 1963 шера шоллагІа рубеж яккха лаьрхІад оаш — 100 гектар оахама лоархІаш 112 центнер дулх даккха, 1965 шера кхоалагІа рубеж яккха лаьрхІад калиновцаша — 100 гектар долча оахама лоархІаш 150 центнери вокх лаьттай 100 гектара лоархІаш 32 центнери дулх даккха. 100 гектар лаьттанна лоархІаш эзар центнер шура яккха лаьрхІад оаш. Из Іалаьмате дика да, деза новкъостий! Цу тайппара партенеи халкъаи хьалхашкара шоай сийлахь декхар кхоачашду оаш. Дег чура лов сона шун аьттув балар. **(ДІаьхдаь тІоараш тох).**

Селлара лакхача боарамо корта хьовзабе тарлу. Цхьабакъда, шоай боахам лелабара кхы а лакхагІча боарамга кхача деза шо.

Новкъостий! Нагахьа санна хІанз шун иззал хьувкъамаш даха тарлуш хилча, кхы а дІахо даха деза. Мишта дергда из? Хьувкъам лакхбе беза кердагІа йолча методашца лаьтта тоадарца, органически а, цу тайппара минеральни а удобренеех пайда дикагІа эцарца, хІамаш дика дІаера, севообороташ нийсагІа лелаяра чотах а, эггара кертерча даькъе, фу дика хилийтара чотах а. Оаш, масала, 30—35 центнер кІа доаккх гектара тІара.

В. В. Грачев: Соахка 32,6 центнер даькхар оаха.

Н. С. Хрущев: Из дика боарам ба. Цхьабакъда, теркалде деза гурахьа дувча кІин гектара тІара 60 а кхыметтел 70 а центнер хьувкъам боалаш хилар. Вай хІанзале а долаш да уж тайпа хьувкъам луш дола кІи тайпаш. Долче, дикагІа хьувкъам луш дола кІин, рожа, кхыча культурай сорташ хулийтилга да вай де дезар.

Шоана вовз Краснодарски крае болх беш вола селекционер П. П. Лукьяненко. Гектара тІара 40—60 центнер луш долча гурахьа дувча кІин сорт хьадаьд цо. Украинций шоай да дукха хьувкъам луш дола, Одессерча Т. Д. Лысенко цІерахча Ерригсоюзни Іилма-тохкама селекционно-генетически институто, Мироновски селекционни станце, селекционераша Ф. Г. Кириченкос, В. Н. Ремеслос а кхыча Іилмахоша а хьадаь сорташ. Вай да башхадика хьажкІий, гидуаргий, шекара свеклай, гороха сорташ. Моттигерча хьалашца дикагІа тарлургдола сорташ харжа деза.

Нагахьа санна колхозо е совхозо ший боахам бе-башха боацаш лелабеш хуле, цо моллагІа фу дІаийду, цун хьувкъареи ца хьувкъареи бала а боацаш. ХІанз оаш духхьал фу хьаэцарах кхоачамбаь а ца Іеш, оашош хьаэцаш дола фу уйла а яь эца деза. Иштта из ца дойя, хІанз шоаш долчча боарам тІа дусаргда шо.

Опыт ергйолаш, П. П. Лукьяненкос доладаьча фух пайда ийцача бакъахьа хилча мегар оаш, нагахьа санна из дохьадергдоацаш хуле. Мироновски станце доладаьча сорташка а шо цу тайппара хьажар ловра сона.

Н. В. Подгорный: «Мироновски-808» яха сорт дика хилча мег.

Н. С. Хрущев: Доккхий доацача кхашка дІа а дийна, тайп-тайпара сорташ мишта хул хьажа деза. Т. Д. Лысенкоцеи М. А. Ольшанскецеи къамаьл даьд аз. Іан шелал ловргйола а кхыметтел гурахьа ловргйола а горох йолаеш да шоаш йоах цар. ТІатеІІа тайп-тайпарча культурай керда сорташ доладар духьа болх беш ба вай Іилмахой. Цо новкъостал дергда колхозийн совхозийн производство айяра. Цхьабакъда, пайда дукхагІа эца беза хІанз вайга йолаш йола дІаюв хІамаш тоаяра йолча торонех а.

ДІахо йодача хана хьалхадовлара чІоагІа лоархІам болаш да удобренеех нийса пайда эцар, лаьттанца деш дола балхаш тоадар. Цу дешашта а цу тайппара лакхерча классе довла деза шо.

Гектара тІара 10 центнер йоакхача боараме боахам лелабе Іема кулгалхой а ба вай. Из-замо вола кулгалхо, ше гектара тІара 100 пунт яькхача цІог урагІа а егІа ада дог доагІаш хул: цо баькхха бухь ба из. **(Залера нах хьов).** Цхьабакъда, из лакха бухь бац. ХІанз доттагІал Іилманца дукхагІа леладе а, Іилманга хьежа а, дика мелдар, керда мелдар сихагІа производствана юкъехахьа а деза. ТІаккха мара дІаходаха йиш яц вайга. Производства лакхача боарамга кхаьчача колхозашеи совхозашеи эксперименташ дукхагІа е еза, леха еза прогрессивнегІа йола боахам лелабара формаш.

Масала, хьаэцал оаш бактериальни удобренеш, цу тайпарча удобренешца тоадаь фу. Из хІанз а дукхагІа йолча колхозаша кхетадеш а царна дуларгдолаш а хІама дац. Цхьабакъда, бактериальни удобренеш тохарца эггара хьалха хьашт хила деза боахам лелабара лакхача культурага кхаьчача колхозий, уж кхы а лакхагІча лагІа тІа йоалалургйолаш, цар шоай балха тІа толамаш дикагІа доахаргдолаш.

Цунца дувзаденна хьаотт агронома лоархІам лакхбарах дола дош. Юрта боахам лелабара кердача лакхерча классе вай довлача хана тохкамашца, Іилман балхаца дукхагІа хьаштдолаш вола агроном эш, иштта ца хуле из хьалхаваргвац. Эшаш вар кхашка гІолла удаш вола агроном хинна Іац. Специалист ше вале, кхашка ца хулаш волча агронома мах-м цхьаккха а мичаб; цхьабакъда, нагахьа санна кхашка гІолла удилга мара, ший балха хьакъехьара Іилман балхаш дешаш а зувш а воацаш, Іилманна карагІдаьннараш практикана юкъекхухьаш а воацаш из вале, из тІехьависав, дІахо боахам айбара эша хьалаш вІаштІехьдаха ховргдац цунна. Даим Іилманца доттагІал долаш, Іилманна карагІдаьннараш производствана юкъехьолга вІаштІехьдоахаш хила веза агроном.

Хьалхавахара экономика дика йовза а лархІа ха а деза. Укх тайпара масал доаладе безам ба са. Котама кІоригашта цхьа килограмм дулх тІакхетийтарга 2,5—3 килограмм кхача бохийт американцаша. Цхьадолча вай боахамашка 5 килограмм бохийт, хІаьта цкъаза 6—7 килограмм а бохийт. Дуккхача боахамашка вІалла ха а хац, лархІац коа тІарча оалхазарашта е хьайбашта цхьа килограмм дулх тІакхетийтарга мел доакъар дода. Нагахьа санна американски фермера цхьа килограмм оалхазарий дулх даккхарга 2,5—3 килограмм ца а йохийташ, 4 килограмм доакъар дохийте, хьаэца хІама дусаргдац цун боахамах, хІалакхургба из, сагІадехарг хургва цунах, хІана аьлча конкуренташа ІокІадхьоргва из. Вайцига-м боахама кулгалхоша бІаргцІецкъам а тохац доакъар совнагІа дІадахийтадар аьнна. Цу гІулакха цІенхаштта порядок оттае еза ха хьакхаьчай. Продукташ дукхагІа яхара уйлае а, лархІа а, Іилманна карагІдаьннарех пайда эца а беза.

Керда а хьалха латташ а мелдар производствана юкъехьхьаш колхозашка боккха организаторски болх бе декхарийла я производственни управленеш. Юрта боахама кулгалдеш йола керда органаш я уж, дукха ха йоаццаш мара ехкаяц уж вІашагІа, цудухьа эггара хьалхагІа юрта боахама Министерствана критика е безам ба са. ХІанз а эггара лохагІча боарам тІа латт министерства болх. Хозза корта а болаш цхьаккха тайпа рекомендацеш яц цига кийчъеш. Производствана новкъостал кІезига ду. Эггара дикагІа цар дича дер а дац статья язъелга, лекци ешилга, доклад елга мара! Колхозаштеи совхозаштеи эшараш мехка тайп-тайпарча зонашка производство вІаштІехьйоаккхаргйола, Іилма-тохкама институташеи опытни станцешеи гучадаьхараш, цу зонерча дикагІа йолча колхозий хьалха латта опыт ларде а латташ йола хьаьдда рекомендацеш я.

Уж тайпа рекомендацеш хІанз укх сахьата йоацаш я. Іалаьмате дукха болх ба укхаза юрта боахама Министерствана. Калиновкерча колхозо доаккхачох ах мара лаьттангара ца доаккхаш, кхыметтел кхоалагІа дакъа мара ца доаккхаш хила мегаш а колхозаш я вай. Уж тайпа колхозаш хьалха латтарий боарамга кхоачаеш айе еза, цу гІулакха зонашка хьежжа хьаийца опыт ларде а лоацаш. Массанена а цхьа тайпа рекомендацеш тела мегаргьяц. Цхьан зонана дика мегаш дар, кхычарна во хилча мег. Цхьан зоне пайдана хургья из опыт, хІаьта кхычоа мегаргьяц.

ХІанз юрта боахама Министерства керттера декхар — хІара зоне юрта боахам мишта лелабе беза хойташ йола цхьа руководство оттаелга да аьнна хет сона. Из энциклопеди а доацаш, хІара зонана лаьрхІа справочника хьисапе хІама хила еза. Инженераша хІанз а тІехьа пайда ийбеш леладу Хьютте справочник хургдац из. Юрта боахаме сов сиха хувцаяла тарлу ца тайпарча справочника тІа язъяь положенеши рекомендацеши. ХІаьта а справочник эшаш да, хІаьта из оттаде доладала а деза.

Хетаргахьа боахам лелабе йиш йоацаш, кхетам безаш ха я хІанз яр. Кхетам лу институташа — технически, агрономически, зооветеринарни. Цхьабакъда, из юхьир мара яц. Институт йистеяьккха ваьлча производстве вода саг, ше хьаІомабаьча кхетамах пайда эц цо. Цхьабакъда, Іилма цхьан метте латтац, из дегІаух, хІаьта ханага, Іилмага хьежжа гІа боахаш вахара керда карагІдаьнна хІамаш малагІаш да ховш хила веза. Юрта боахама Министерство, Ерригсоюзни юртбоахама Іилмай академи, юртбоахама Іилма-тохкама институташ декхарийла я Іилманеи техниканеи карагІдаьнна керда мелдар массаза а производтверча болхлошта довзийта.

Дукха керда хІамаш хьувкх, масала, Іилма-технически киножурналашка. Сона дукха деза уж журналаш. Цкъаза кІаьдвенна чувеча а, хьажа дог доагІа. Іалаьмате дика хІамаш бІаргагу хьона; хІаьта Іилмана карагІдаьннараш производствага дІа ца кхоачаш новкъа а да. Мел дика хІамаш хьакхеллад саго, вай Іилматохкама учрежденеша, Іилмахоша, хІаьта цу дерриганех а мел кІезига пайда а эц-кх вай, новкъостий, юрта боахам сихха айбараи дегІабоалабаран.

Масала, хьайбай боахама, къаьстта а оалхазарий боахама, каротин эш. Из морковках йоалл. Цхьабакъда, лабораторни наькъаца каротин йоаккхаргйола способ гучаяькхай вай Іилмахоша. Киножурнала тІара хайра сона из. ХІаьта малав из Іилмахошта гучадаьннар, из способ промышленни ларда тІа оттае гІерташ, деррига боахамаш искусственни каротинах пайда эца Іомаде гІерташ къахьегар? ХІанз укх сахьате цхьаккха а вац.

Киножурнала тІа бІаргадайра сона академика Филатова гучаяькхха тканетерапеца дарба дара метод ларде а лаьца вай цхьан институто хьаяь, чуоттадаь латтача доаханна из техача совнагІа доакъар ца делча а дулх тІакхетийташ йола ший тайпа препарат. Чуоттаеча хана хурска цкъа из препарат тоха мара езаш хиннаяц, из ца теха хинначул дукхагІа цунна дулх тІакхетийтара. Молхаш тохилга— из геттара атта операци я. Яжаш латт хьакха. Саго шприц хьа а ийце, укол ю цунна, хІаьта хьакхо кхыметтел цІог а хьовзадац. **(Залера нах хьов).** ДІабода мах кепигаш мара бац, хІаьта хІара бІаь хьакхийна совнагІа тІакхетача дулхах «совнагІа» кхо хьакха хул. Из ца деш Іергвац цхьаккха а. Хьанна йовз из метод? Колхозашкеи совхозашкеи из йовзац. Іилмахой шоай гІулакх даь баьннаб, хІаьта цу тІехь деррига а сецад. Юрта боахама Министерство декхарийла яр из метод тахка, цунах пайда дикагІа мишта эцаргба хойташ ергигача колхозашкеи совхозашкеи из Іоязде, препарат хьаелга вІаштІехьдаккха, хІара фермо из доаханна еттаргйола гІулакх де.

Керда хІамаш геттара дукха да Іилман чу, хІаьта вай из кердадар хьаэцац, пайда эцац цунах. Производственни управленешта шюртта бе болх ба укхаза. Бакъда, хІанз а чІоагІъенна яьннаяц уж, хьалха я царна критика е, цхьабакъда, дІахо юртбоахама производство дегІайоалаергйола нийса наькъаш лахара царна новкъостал динза даргдац.

ЛоархІамегІара дош — къахьегам вІаштІехьбаккхар. Тахан Калиновке тхо хьадоагІаш, Селино яхача юрта іоххе іохасейцача, цига хьокхаш лаьтта йол бІаргаяйра тхона. Селино бІаргадайнача хІамо бера ха дагайохийтар сона. Калиновски школе деша дагІача хана а ешар оаха стихаш:

Аьл хьаж йоагІа даьгІенашка...
Иллеца сапаргІат доахаш,
МугІарагІ этта йолхьийнгашца
Истий лел йол кегаеш.

Маца, масса бІаь шу хьалхагІа язъяьй из стихотворени? Из хиннад крепостной право йолча хана, шоай хьаштдолчча тайпара помещикаша доал деча хана. БІаь шу хьалхагІа санна чуэц йол Селино хІанз а:

Цига йокъаеннар чуэц
Мужгаша гобаькхха шодашца
ГІудалкха тІа ювтт
ГІудалкх цІа санна лакхлуш латт...
Цунах йоалла миска говр
ДІаегІача санна хьежаш латт...
Даьржа лергаш, сетта когаш
Тхьайса латташ санна хет...
Кадай Жучка да
Талгіеш тІа санна, сайсача аьла тІа
ІочутеІаш, уралелхаш
Шахьа а даха, удаш лелаш.

Тхьайса латташ санна йола из говр а яйра сона, хІаьта хьалха санна говра гоннахьа шодашца йол тІатувсаш нах а бар. Нагахьа санна ишта болх бе шо даьлча, фу гІоргдар шун продукцега?

Поэто стихаш язъяьча хана вахара боарам а культура боарам а кхы тайпа хиннаб, цу хана, оалаш ма дарра, дийна висача гІоне, тоавеннавац аьнна а мегаш хиннад. Стихаш дика я бІаь шу хьалхагІа хиннача вахара. Цхьабакъда, нагахьа санна цу хана хиннача боарамах вай боахам лелабойя, тІехкараш чІоагІагІа оза дезаргда вай. **(Залера нах хьов).**

Цудухьа механизаци яра а къахьегама овсарле лакхъяра а дешаш — юртбоахама производства лоархІамегІара дешаш. Цунга хьежжа хила деза къахьегамах мах балара гІулакх а. Цхьанна тайпара а озабезам байта мегаргбац къахьегамах мах балара. Машина тІа болх бечоа, ший хьадда говзалаш йолаш волчоа, техникаш пайда дикагІа эцачоа, къахьегама овсарле дукхагІа лакхъечоа цунга хьежка мах а дукхагІа бала беза. Колхоза пайда дукхагІа лучо ший хьийгача къих, юкъарча

(Йистедоалар 2-ча оагІо тІа).

НОВКЪОСТА Н. С. ХРУЩЕВА КЪАМАЬЛ

(Йистедоалар. Долалур 1-ча оагIо тIа).

гIулакхаца дакъа лацарах мах а дукхагIа эца беза. Мамогга дукхагIа тIадерза деза балхашта механизаци яра.

Дулхи шуреи дукхагIа доаккхилга дувц вай, цхьабакъда, механизаци ца йича, къахьегама овсарле лакх ца йича, из декхар кхоачашде йиш яц. Мискача тайша барга тIараш цхьайолча колхозе теда санна увзаду, цхьабакъда, цо шура лац, хIана аьлча ча мара дац цунна дуадер. **(Залера нах хьов).** Сай дьа да дагавоагIа сона. Цун а бар етт, цхьабакъда, шура лоадама яцар. Коача худар кIайдалла мара хилацар шура. Бос баьдбора, хIаьта цу чу коартол йий-еций бIарга а гацар. Дулх-м цу хана хьоахадеш а дацар.

ХIанз кхы тайпа я ханаш. Сийлахь-йоккха революци яьй вай наха мелъэшар хилийтар духьа. Шоашта мелъэшар ца хуле наха аргда: сенна еза тхона из тайпа революци? Нах кхаба беза вай, царна дулх, шура хилийта еза. ХIаьта цу гIулакха лаьттангара хьадоалар дукхагIа хьадаккха деза, дIадала хIама хургдолаш. Даим къахьегама овсарле лакхъе еза, хIаьта из дераш образовани йолаш бола, техника йовзаш бола нах ба.

Вокхар ала мег — техника ца йовзаш дола тхо мича даха деза хIаьта? Жоп лургда аз: къахьегама овсарле лакхъяра деша деза. Нагахьа санна хьай деша безам беце, хьо картех ловзаш лийннача хана ший квалификаци лакхъяьчох ма хьега тIаккха. **(Из хозделе белалу).** Квалификаци йолаш волча болхлочун бокъо я юкъарча гIулакха цо юкъекхухьача ший къахьегамах боаггIаш бола мах ийбе. Ракеташ яьча Iилмахошта, инженерашта дика мах тел паччахьалкхено. Ца теларе юхадетта мегар Iилмеи техникеи дегIадоагIилга.

ХIанз массава а гIадвигав Калиновка доахача толамаша. Гаьнна дIахезад шун колхоза сий. Хьадагалацал оаш, новкъостий калиновцаш, тIом сецачул тIехьагIа шун колхоз халача хьала тIа хинна денош. 1945 шера эггара хьалха со шо долча венача хана дукха сакъердаме къамаьлаш дацар вайна юкъе хиннараш, башха безаме дацар шо соца. Йижа уллаш яр шун колхоз цу хана. **(Залера нах белалу).** Во лелар шун гIулакхаш цу хана. ХIаьта цу хана а хIанз а колхозе болх беш хинна нах цаIаш ма бий — калиновцаш.

Кхабилгаш ераш даьлаш боацандаь дувц аз из. ЧIоаггIа каранйцад оаш гIулакх, хьаькъал а кулгаш а тIадахийтад оаш лаьттанна, хIаьта оаш хьийгача кьих цо шоана баркал а аьннад. Калиновцаша даьр, царна карагIдаьннар де вIаштIехьдаргда хIара колхозеи совхозеи. Кхыча боахамел дукха тIехьяьнна белгало йолаш бац калиновцаш.

Къахьегамо, къахьегамо, алхха къахьегамо хьакхоллаш да халкъа рузкъаш. БIарахьажарца боагабе беза къа ца хьегараш, наьха чотах бахараш. Мел эшар долаш да вайга: дика машинаш, квалифицированни кадраш. ХIанз эшар хIама дац, къахьегами кхетами гIулакха тIадерзадар, Iилманна карагIдаьннарех, хьалха латтача опытах кхетамца пайда эцар мара. Ираз тувсараш нах шоаш ба. Вай да воай ираз тувсаш дола аьшка пхьараш. **(ТIоараш тох).**

ДагадоагIий шоана, хьажкIаш дIаювлга аз шоашта могадаь. Оаш дIа а йийра уж. Цхьабакъда, фийг чIоагIбаллалца кхачанзар уж. Цудухьа, оаш чуийцачул тIехьагIа вар елар шун уж. Из ишта хинначул тIехьагIа-м, бакъдар аьлча, башха со хоаставеш хинна хургдац шо аз из хьехар дар бахьан долаш. Из ишта нийсдалар бахьан да опыт ца хилар. Нагахьа санна из хIанз хиннадаларе, оаш фийг чIоагIбалале чу а ийца, силос йолларгьяр царех. ХIанз хов шоана хьажкIаш чу мишта эца еза. Экономически гIулакхашка диллача, доаханна доакъарийна лаьрхIа хьажкIаш фийг чIоагIбалалехьа чуийцача а силоса лаьттах ехкача а гIойленагIа я.

Шун колхоза председателе нов. Грачева болх дика бу, хIаьта шо цунна раьза долаш санна а оаш из хьаллоацаш санна а хет сона. Цхьабараша ала тарлу — башха ишта а дац, аьнна. Массанена а товр даь варгвий хIаьта? **(Из хозделе белалу).**

Сесаго борщ кхехкаю 40 шу да. ХIаьта а мераж сувсаеш хул мар: тахан борщ во я, кхоана теза я, ломма — сов дира я. **(Залера нах белалу).** ХIаьта иштача наха массанена а дика хила гIертилга — во хилар да. ХIана аьлча, берригаш а бац колхозе болх дика беш. Цудухьа дикачарна — дика дар ала деза, хIаьта дика доацачоа — кхы тайпа дош лаха деза, цунна хьехам бала беза. Эггара хьалхагIа из де дезар малав хIаьта? Из де дезар колхоза председатель ва.

Кхашка хьожаш лелача хана, сона хетаргахьа, Михалевкана гаьна доацца юхасейцар тхо. Iалаьмате дика кIа да цигардар. Шун мел дола хIама а да дика. Лоалахарча колхозера нах хIатIабаьхкар цига, аз хаьттар — мишта хет шоана, дика дий кIа? Дика да, йоах, укхаза мел яхийта удобренеш хIаьта?

Бакъда, калиновцаша дукха етт удобренеш шоай доахан дукха доландаь. Цу хана аз лоалахошка аргдар: мичара яхьаргья оаш удобренеш 100 гектар долча лаьттанна лоархIаш шун 6 мара етт ца хилча, хIаьта калиновций 24 ба. Кхыча колхозашка из а дац. TIаккха мичара йоагIаргья уж удобренеш? Цу тайпарча колхозий кхаш тIагIолла лелача оалхазараша ца тохе кхы удобренеш тохаш дац. **(Из хозденна нах белалу).** Бакъдар аьлча, цу тайпарча «удобренеша» ялаташ хьувкъадарга хьежа везац. Доахан долчар я удобренеш а; удобренеш йолчун хьувкъаргья дIайийна хIамаш а. Долче, мамогга тоае еза лаьттагIара тIайоала хIамаш а хьайбай боахам а, хIана аьлча хьайбай боахам дегIа ца боалабича удобренеш хургьяц, хIаьта кхо ца хуле, дIайийна хIамаш а хьувкъаюларгьяц.

Хьалхарча хана образовани йоацаш вар ахархо. Кхы тайпа наьха ха я хIанз яр. Тахан укхаза ца къамаьл дир Худякова Шурас. Дiадахача шера Калиновски юкъерча школе 10 класс йистеяькхха яьнначул тIехьагIа доярка лла болх бе яхар из. Юкъера образовани яькхха аттестат а долаш йола доярка хилар миштад хой шоана, нагахьа санна хьалхарча хана кхыметтел цхьабола хьехархой а из йоацаш хинна хилча. Вай юкъерча школа санна дика кхетам ца луш хинна хьехархой семинараш йистеьха бар.

Образовани а йолаш, дукхха хIамаш кхетадеш бола нах ба хIанз колхозашка балхаш дераш. Кхетамца вIаштIехьбаха мара безац уж нах, тIаккха цар лоамаш а меттахьа доахаргда. Цхьабакъда, дика болх бе а гIулакха хьаькъали организаторски низи тIабахийта а беза. Трибуна тIара даьсса хабар а дувцаш, деш хIама а доацаш лела йиш йолаш хинна ха дIаьннай. ХIанз эшаш бар бокъонца организаторски болх ба. Хьайбаш кхоабача фермашка аха деза, цига гIулакх мишта леладу, хьайбаш леладерий къахьегам мишта вIаштIехьбаькхаб, дуадеш дола доакъараш мел а малагIаш да а, дулха, шурий, тхан цхьа центнер яккхарга дIабода мах меллаб хьежа а беза. Иштача хьалашка мара продукташ алсам а йоахалургьяц вайга, уж яхарга дIабода мах лох а буларгбац.

ЦIаьхха а белгалдаккха безам ба са массаза а дешанза, кердадар юкъекхувланза, хьалха аханза вай дарг ца хилар. Дукха ха йоаццаш тхо хилар «Ленинские Горки» яхача СССР Iилмай Академе генетика Института экспериментальни боахаме. Цига болх беш ва Трофим Денисович Лысенко. Дукхха хоза хIамаш хьекхар цо тхога. Хьаьна шура лу доахан а бIаргадайтар. Ала доагIаш да Т. Д. Лысенкона критика еча цхьаболча Iилмахоша юрта боахама цхьаккха новкъостал деш ца хилар, цар Iилманна беш пайда ца хилар, цхьабакъда, критика е уж говза хилар.

Тхо Т. Д. Лысенкоца кастканта вIашагIдетталойя а, къамаьлаш хуле а, хIанз ваха волаш а чIоагIа хоза хеташ ладийгIар аз цунга. Фу ду цо? 3,5 процент хьаьна шура луш дола доахан хьаэц, тIаккха уж хьаьна шура луча доахана тайпаех йолча бугIе а диге, хьаьна шура луча доахана фу доладу Iилмахочо. Цу тайпара хьахиннача доахана луш йола шура 5,2—5,5 процент хьаьна хул. Доккха беркат ма дий из — шурийца хьоанал 2 процент совъяккхар.

Шура, вайна ма харра, — кIай хий дац, из ший чам болаш а кхачанна дика а я. Хьоанал дукхагIа мел хул, дикагIа я шура. Цун лоархIам ца бича баргбац паччахьалкхенга из йохкара, план кхоачашъеча хана а.

Базисни хьоанал оттаяьй вайцига шурий. Цкъа парте обкома цхьаьн секретара со волча а вена, йоах: хой хьона, новкъост Хрущев, паччахьалкхенга шура йохкара план кхоачашъяьй оаха, цхьабакъда, хьоанал-м базисничул лохагIа хиннай. ХIанз кхы тIа а шура дIаяла езаш да тхо.

Халкъага дика продукци кхачийтара йоакхо еш вац из кулгалхо, закона кIалхарваргвола, шийна сатийна вахар Iалашдергдола наькъаш лехаш ва из. Ишта мегаргдац, новкъостий!

Нагахьа санна калиновцаш, хIанз шоай фермашка оаш йоахача тайпара 3,7 процент хьоанал йола шура ца а йоахаш, Т. Д. Лысенко санна 5,2 процент хьоанал йола шура яха Iомалоре, цунах доккха гIулакх хургдар. Цо йиш хулийтаргьяр колхоза доход лакхъе, мехка дикагIа йола шура тела.

В. В. Грачев: «Ленински Горкашкара» йиъ бугIилг йоалаяьй оаха.

Н. С. Хрущев: Дика болх баьб.

Хьаэцал оаш хьайбаш кхабара, сиргIаш йоажаеш йорстаяра способаши из вIашагIдоллари. Дукхача боахамашка укх тIехьарча ханналца къаьнача Iаьдалах леладора уж гIулакхаш. СиргIа йоIар, из цамогаш лелар, лоадама дулх тIакхетацар цунна: 12 бетта ши бIаь килограммага мара кхачацар из. ХIаьта шу диза бугIа-м 300 килограмм совгIа дозал долаш хила йиш ма йий, 300 килограммага-м хIаьта а вета а кхача еза! Цу гIулакха цунна дика Iунал эш, профессора А. А. Байбуртцяна методах яIа еза из е вIалла ца йоIаш йита еза, хIана аьлча шерага кхаьча бугIа доаханца лелара селла сагота а хилац. Цу тайппара цхьан бугIалга тIакхетийта йиш я 100 килограмм дукхагIа дулх. ДIабодаш бола къахьегами телаш дола доакъараши цхьатарра доллашехьа а дулх 30 процент дукхагIа доал.

Гой шоана, вай торонаш мел дукха я, духхьал дошо буртигаш да-кх когашта кIал Io а кхийса дадараш. Цхьабакъда, уж бIаргагургдолаш а кхетамца хьалохьаде ховргдолаш а Iомабе беза. ХIаьта кердадар Iомадеш воацар, цхьан моттиг латт, цунна уж бIаргагургдац, хIаьта долче, хьаэца а ховргдац.

Боахамга хьожаш лелача хана В. В. Грачевга аьннадар аз, укхаза болхлой низ мукъабаргба, аьнна. Калиновций меттел, кхыча колхозий а. Долче, из хургдолга ховш хила веза. Болх боацаш нах бусаргба аьнна кхерам мичаб вай мехка. Массанена а тоъаргдолаш да укхаза гIулакхаш.

Шун колхозе, масала, клубника кхее а мегаргья. Из хала кхее езаш культура я, яле а, мах дика лу цунах. Клубника керда йолаш йохка а, цунах компот, варени, кхы тайпа продукци е а мегаргьяр. Нагахьа санна 200 гектар йолча шоай къонача сомий беша гаьнашта юкъе оаш клубника дIайийча, кIезига колхозхой бахийта безаргбацар шун царна гIулакх де. Бакъдар аьлча, сезонни гIулакх-м да из. Из боацаш, кхы а корадоагIаргдар де балхаш.

Шун колхозе москалаш йолаяра гIулакха а уйла йича бакъахьа яр. ГIажеи боабашкеи дулхал дикагIа да москала дулх. Москалаш йолайича йоккхий доходаш хургьяр колхоза.

Къахьегам вIаштIехьбаккхара гIулакх даим эргадоахаш тоаданза даргдац, продукташ дукха йоахаргйолаш бу ма лу болх хилийта беза болхлошта, лакхъе еза къахьегама овсарле, хIаьта цу ларда тIа совдаккха деза колхоза юкъара рузкъа а цун кхашкеи фермашкеи болх беш болча наьха алапи а.

Юртбоахама производствана механизаци яра юкъе а дукха да вай керда хIамаш. Соахка Казахстана целинерча къахьегамхой зональни совещани хуллаш ялатий боахама Институте (Шортанды) тхога хьекхар ялаташ чуэцача техникаx пайда мишта эца беза хойташ дола башха-дика масалаш. Цига хьахьекхар шерра моттиг чулоацаш йолча жатка болх мишта бу, хьахьекхар цхьан касарах. шин касарах, кхыметтел кхаь касарах а ялат хьокхаш жаткаша беча балха метод. Цунах геттара доккхий экономически пайдаш доал. КIезигача техникаца дукхагIа чуэца йиш я ялат хьокхаш а хьалъэцаш а — шоззе а. Нагахьа санна комбайно цхьан касарах улла кIа мара хьал ца эце, кхоккхе хьалъэцаш хилча кхо го баккха беза цун. Кхаь касарах улла кIа хьалхара го боаккхашехьа а хьалъэц комбайно, кхы дукхагIа мах бахийта а ца безаш.

Бакъда, шин касарах е кхаь касарах улла ялат, гучох, хьалъэцадала мег, нагахьа санна гектара тIара 10—15 центнер мара из ца доалаш хилча. 25—30 центнер ялат доалаш хилча кхаь касарах улла кIа цкъа го боаккхаш чакхдаккха, арда хала хила мег. Из долла хIама, дика хьажа а хьежа, практике тахка деза. Цхьабакъда, шерра моттиг чулоацаш йола жатка хьае гIерташ а, хIаьта иштта йолаш йола шиъй кхоъ жатка вIашагIхеттар а, цхьаболча механизатораша из дечча тайпара,— бакъахьара, прогрессивни гIулакх да. Хало хургда комбайна тIа низ боккхагIа болаш йола кIа оарда машин оттае, тIаккха могаргда комбайна, гектара тIара 50—60 центнер йоалаш хуле а, кIа арда. Цудухьа дикка къахьега деза цу гIулакха тIехь.

Цхьабакъда, иззал чIоагIа хьийкъа ялаташ доахилга — хургдар да. ХIанз укх сахьате кIеззигача колхозашеи совхозашеи мара дика хьувкъадац ялаташ, хIаьта дукхагIа яраш 15—20 а 30 а центнерага кхачалца а мара ялат ца доаккхаш я царех. Целинни лаьтташкара 8 центнергара 20 центнерга кхоачаш доал ялат. 25 центнер йоалаш а хул, цхьабакъда, наггахьа мара хилац ишта. Долче, Казахстана, СибарегIен, Поволжья целинни лаьтташка ялаташ хьокхача хана паргIатта хьакха мегаргда ялат шин а кхаь а касарах.

Кхетаде хала дац, ишта болх беш хилча къахьегама овсарле лакх мел лургья а дIадодар лох мел лургда а. Ялат чуэцара кIезигагIа эшаргья техника, доагор, кIезигагIа эшаргба нах, чухнахьа яргья балха ханаш.

Шерра моттиг чулоацаш йола агрегаташи жаткаши болх бе йолаялийтар — эшаш а пайдана а гIулакх да. Хьалха латтача боахамашка ялаташ чуэцара болх кхетамца вIаштIехьбаккха ховш йола опыт Iоаяьй, цхьабакъда, из метод шортига юкъекхувл ерригача колхозашкеи совхозашкеи. Дуккхачарга тIехьагIа кхоач из опыт, яьннача топа тата санна. Топ яьннача хана хьалхагIа цIера ала гу хьона, цул тIехьагIа цхьа ха яьннача гIолла мара тата хазац. Цу тайппара, ялаташ чуэцара керда хьисац а чIоагIа хьеделе юкъедоагIа производствана.

Малав из юкъекхувла дезар? «Сельхозтехника» яхача Ерригсоюзни объединене кулгалхойи специалисташи ба, «Сельхозтехника» республикански организацеш я. Уж декхарийла ба рекомендацеш увттаяьи дIакхахьийтаи ца Iеш, шоай организацешка гIолла уж йолча моттигашка колхозийи совхозийи механизаторашта, инженерашта толашагIа йола приемаш, керда технологи Iомае, дукхагIа балха овсарле йолаш техникаx пайда эца ховргдолаш уж Iомабе.

Нагахьа санна вай хIанз массанахьа а ялат чуэцара керда технологи юкъеяькхача, совнагIа хила мегар вайга комбайнаши тракторашн, хIаьта иштта болхлой а. Новкъа дале а, из динза да. Тхо хьежар шун доахан чудоахкадеча отарга, «елочка» яхача доахан деттача установкага. Ала дезаш да, кулгашца беча балхаца нийсйича, из дикагIа хилар. Цхьабакъда, хIанз хьаяьй, опыто хьахьокхачох, дояркай къахьегама овсарле кхы а дукхагIа лакхъе йиш хулийташ йола, керда «карусель» яха установка. Цу установка тIа кхаь саго 600 а кхы дукхагIа а етт бетта йиш я. «Карусель» оттае шоашта, тIаккха шура дарегIа хургья колхозе.

Пропашной культурашта Iунал дарца дувзаденна, цхьаькха укх тайпара масал а доаладергда аз. Черсий-Балкхарой АССР-ерча З. Шауцуков яхача агрономо эргабаькхха тоабаьб ротационни цел. Саьнаш долча диска диаметр шеръяьй цо, хIаьта из бахьан долаш йиш хилар хьажкIашта, уж дегIаахарга хьежжа, кхозза Iунал де. Геттара сиха кхест цел — сахьата 12 километр. ДIайийнача хьажкIашта цу машинаца гIулакх даьчул тIехьагIа геттара дикача хьала тIа хул уж. Кхы кулгашца къахьега дезаш хилац цига. Цунца болх беш хилча йиш хургья лаьтта дика цамцадаккха, лаьттанцара тIоадал ца къастийта, оасар ший ханнахьа дIадаккха, из дегIадоагIаргдоацача даккха.

Хьалха латта приемаш производствана юкъеяхьар — производственни управленей лоархIамегIара гIулакх. Производственни управленеш декхарийла я эшаш йола рекомендацеш оттаелга «Союзсельхозтехникагара» а юрта боахама Министерствагара а хьадеха. Производственни управленей декхар да уж рекомендацеш колхозага, бригадага дIакхоачаяр. Нагахьа санна из деррига а организационно чулаца вай вIаштIехьадаьлча, кхы а дукхагIа лакхлургдар вай, новкъостий, продукци яккхара.

Юртбоахама органаш эргайоахаш тIанйца решенеши вай хIанз чIоагIъяь керда структурен, гучох, эшаш йолга вахаро хьахьекхад, шоай ханнахьара а бакъахьара а уж хиларах тарра. Цхьабакъда, уж управленеш оарцагIъяха еза, къаьстта чIоагIагIа оарцагIъяккха еза «Союзсельхозтехника», хIана аьлча техника — юрта боахам айбара гIулакха хоадамбеш бола низ. Дикка уйлае еза «Союзсельхозтехника» органашка болх беш болча наха, колхозашеи совхозашеи юртбоахама техникага болх байтарах баьннача пайдага хьежжа шоай къахьегамах мах ийбергболаш цар материальни безам сов мишта боаккхаргбар-хьогI аьнна. Фу яхилга да из? Из да «Союзсельхозтехника» болхлоша шоаш юкъекхухьаш йолча техникаx колхозашеи совхозашеи тар ма лу дикагIа пайда эцара, цунах беркат далара дукхагIа низ тIабахийта беза яхилга.

Техникаx пайда эцара керда организационни приемаш юкъекхахьарах бола бехктокхам совхозий директорашеи колхозий председателашеи тIабожабаь ца Iеш, лакхера яьнна лохе кхаччалца йолча «Союзсельхозтехника» органаша жоп лургдола, «Союзсельхозтехника» болхлой зем боахараш а кхыметтел юртбоахама техникаx пайда эцара керда технологически приемашта алхха пропаганда ераш а хургбоацаш, керда юртбоахама техника цар массанахьа а гIагIертта а юкъекхухьаргйола гIулакх вIаштIехьдаккха деза.

«Союзсельхозтехника» аппарат геттара чIоагIа я, цхьабакъда, Iалаьмате кхераме хургда, нагахьа санна цунах бюрократически аппарат хила йолалойя.

Массехк дош аргда аз вацийга сий деш доацача ветеринарни гIулакхах. Терко еца езаш из долга дац из, дуккхача боахамий кулгалхоша цун лоархIам ца бар бахьан долаш да. Цхьабола колхоза председателаш хьайба леш латташ хилча мара кхайкац ветеринарага. Цу хана-м лор эшац, кIоаг баккха бел мара. **(Из хозденна залера нах белалу).** ХIаьта а, массанена а ховш да, нагахьа санна доахан дикача хьала тIа хуле, цар продукци дуккха дукхагIа луш хилар. Могаш доацача хьайбанна дулх дукха тIакхетийта могаргдац хьона, цхьабакъда, зехьа доакъар-м доадергда Iа хьашт меллад а.

Ветеринарни лор декхарийла ва ферме лазараш ца хилийта хьажа, хьайбаш дикача хьала тIа хилийта, уж лерттIа дегIадайта а царна дуккха дулх тIакхетийта а хьажа. Цудухьа бокъонца вола кулгалхо массаза а йоакхо еш хургва ветеринарни гIулакх боахаме дика вIаштIехьдаькхха хилара.

ХIанз укх тайпарча деша тIа саца безам ба са. Каст-каста ладкъаш хул, комсашта молхаш тоха медни купорос тоъац яхаш. Комсий бешамаш Iалаьмате дукха я мехка. ХIаьта медни купорос цIастах хьаеш йолга шоана ма хой. Дукха мах бода цунга. ЦIаста дуккхаза а доазол дехьара ийде дезаш, цунах дошув тела дезаш хул. ХIаьта цу гIулакха цIаста ца доадича а мегаргдолаш да. BIалла дукха ха а яц из сона хайна. А. Н. Косыгин Итале вахавар, цига промышленникаша аьннад цунга медни купоросал кхозза чIоагIагIа йола препарат эца шоашта, аьнна. Цу тIа а яьхад цар, лаьрххIа баьццара басар а техе, медни купорос йолаш санна ювкх оаха тхоай препарат, хIана аьлча баьццара бос бола медни купорос ийе Iемача ахархоша ца эца мегар бос боаца препарат.

Вай ийцар из препарат. Вай практикаша из миштай а хьежа аьлар, из препарат медни купоросал кхозза чIоагIагIа яц, шозза мара. Шозза чIоагIагIа яле, во да из хIаьта?

Е цхьаькха масал. Вай Iилмахоша-химикаша 1950 шерре а тIехьа гучаяькхай мехкдаьттта продукташ чакх а йоахаш, комсашта зулам ду хIамаш йоаергйола ядохимикаташ хьаяра способ. Цхьабакъда, цу хана денз 12 шу даьннад, хIаьта уж ядаш хIанз а лабораторешка кийчъеш я.

Химикий декхар — мехкдаьттах из тайпа препарат хьаяра способ сихагIа дIакхоачашъяр. Из промышленносто арахецаргйолча тайпара вIаштIехьдаккха деза гIулакх.

Шоана магарра, долла хIама наха харах, цар инициативах. шоаш дIадоладаьр юкъагIа ца дуташ цар чакхдаккхарах тийша да.

ХьажкIашта юкъера оасар дохаде етташ симазин яхаш гербицид я. Из дика пайда боалаш молха я. Вай из хIанз укх сахьата ара дукха ца хеце а, хьаеш я. Цхьабакъда, цунах нийса пайда эца хIанз а Iема даьннадац вай.

ЗIаммигача экспериментальни участке укх тайпара сурт бIаргадайра сона: дIайийна яр массехк сортах йола горох, доакъарий бобаш, люпин. Iалаьмате дика тIаяьннаяр уж. Цу участке хIамаш дIайийначул тIехьагIа оасар дIадаккхар духьа симазин яха молхаш техар, цхьа ха яьннача гIолла догIаш дийлхар. Цигга цкъа бIаргадайра сона дIайийна хIамаш IажагI а луш Iолегаш. Цкъа Т. Д. Лысенкоца къамаьл деча хана аз хаьттар цунга — хIана хилар из ишта. Цо сога аьлар, дIайийнача горохан бобаштеи зе хиннад цу культурашта симазин тоха мегаргйоацандаь. Духхьал цхьа хьажкIаш мара, кхы культура яц из тоха мегаргйолаш. ХIана аьлча царна зе дац симазина, хIаьта кхы мелйола культураш цо йоагаю. Дика болх ба колхозийи совхозийи миллионаш гектараш долча кхашка ца а хулаш, йоккха йоацача участке хинна из диса. Цу факто хьахьокх симазинах а, симазин йоацача кхы мелйолча ядохимикатех а нийса пайда мишта эцарга дика ховш хила везилга. Бокъонца йола рекомендацеш оттаянза яргьяц, хIаьта уж рекомендацеш хетаргахьа увттаяь хила йиш йолаш а яц. Уж увттае еза Iилман учрежденей объективни данней а уж ядаш мишта хул хьийжача боахамий опыта а ларда тIа. Рекомендацешка долчча бесса язде деза ядохимикаташ мел чIоагIа я, мишта а, мича хана а, малагIа тайпа оасара духьала, малагIча культурашта уж тоха еза, малагIа лаьттан - климатически хьалаш хилча царех пайда дикагIа боал, уж мел, сенца вIашагIъяь хила еза. Из деррига а дика вIаштIехьдаькхха массане а кхетадергдолаш яздаьи а хила деза.

Малав из де дезар?

Юрта боахама Министерство я. Нагахьа санна колхозашеи совхозашеи ядохимикаташ харцахьа а етте, дIайийнача хIамашта цу ядохимикаташа зе а дойя — цунна бехке яр юрта боахама Министерство я. Цунна хьалхара жоп дала деза цо. Уж тайпа дешаш ший моттигерча органашка гIолла колхозаштеи совхозаштеи дIадовзийта деза.

Бокъонца уйлаяь система хургйолаш вIаштIехьдаккха деза из деррига а, хоадамболлаш оттаде деза декхараш а уж декхараш кхоачашдара хьалхара наьха бехктокхам а. Аз хьалхагIа дуккхаза яьхад, хьалха латта приемаши Iилманна карагIдаьннараши дика чакхдахарах, производстве дика толамаш дахарах материальни совгIаташ а материальни стимулировани а дукхагIа хулийтийла.

Колхозийи совхозийи кулгалхой къахьегама овсарле лакхъергйолеи продукци яккхарга дIабода мах лохбергболеи наькъаш леха а хIаьта управленей болхлой, инспекторашорганизатораш царна цу гIулакха новкъостал де а декхарийла ба. Хувцанза ца баьлча мара хувца мегаргбац колхозий председателаш, бригадираш. Лорае еза кадраш. ГIалат дьа вола саг, массаза а во хилац. Нагахьа санна колхоза председателе цкъаза гIалат доалийте а, цунга дикка хьажа веза, из малагIча бахьанийца даьннад ха, сихха из кхоачамбоацар дIадаккхара новкъостал де деза.

Ший тайпа да гIулакх, нагахьа санна кулгалхочун кхета безам беце, хьалха латта опыт, Iилманна карагIдаьннараш Iомаде цунна ца лойя. Из тайпа болхло-м, бакъдар аьлча, хувца везаргва.

Ший кхетам, лакхлургбар лакхбенна а ваьнна, саг соцаш а хул моттигаш. Из сихха болх бергболаш, тоъал образовани йолаш вац. Цунга буларгбола болх лаха цунна. Кагирхой лакхерча гIулакхаш тIа ахийта кхераш ма хила. Берригача мехка дайзар В. М. Кавун керте латтача украински колхоза сий дола гIулакхаш. Из колхоза председателалла вахача хана деррига а 20 шу мара дацар цун. ХIаьта вайцига шовзткъа шу хилча а оалаш да, хIанз а сов зIамига ва из гIулакх шийггара дIадахьара.

Комсомольций, вай сий долча кагирхой ба кхетам, хьинар, низ. Эггара чоалханегIа дола декхараш кхоачашдулургда царга, къонача болхлоех тийша тIадилла мегаргда гIулакх. Аз къаьнача кадрашта духьал къамаьл ду аьнна, сайх дегабуам бергбац мотт сона, хIана аьлча со се а ва хIанз пенсе тIа ваха ха ярех. **(Из хозденна нах белалу).** ЦIаьхха а белгалдаккха безам ба са, вай гIулакх массаза а лакхлургдолаш — ялат, дулх, шура, кхыйола продукташ дукхагIа йоахаргйолаш кадраш лорае езаши цхьабакъда, уж массаза а цхьан гIулакха тIа лоаттае ца езаши хилар.

Новкъостий! Калиновкера гIулакхаш геттара дика лел. Ялаташ дика хиннад шун, Iалаьмате дика я массайола культураш: кIа, рожь, шекара свекла, хьажкIаш, горох, бобаш, кIомал. Са хьехар да колхозий председателашта, производственни управленей кулгалхоштеи специалисташтеи де — образеца меттел дIаэца шоашта Калиновка. Нагахьа санна Калиновкал дикагIа боахам бале, цунгара эца хьокхам. ДикагIа йолча колхозе а массаза долла хIама дика хилац аьнна оалалургда сога. Хьалха латтача цхьан боахамгара цхьа тайпа доакъош леладе Iомаделча, вокхангара — цу боахамо дикагIа degIакхувлаш дола дакъа хьа а ийца, цу опытах пайда ийцача бакъахьа хила а мег. Хьалха латтар хьа а эцаш, дIаьхьалха долле шо!

Фу эш вайна коммунизм котъялара? Машар Iалашбе беза йоах. Бакълув, тIаккха машар Iалашбара-м мехка экономика лакхъянза а цун низ чIоагIбанза а барг мичаб. Машар Iалашбара юкъе оаш лоацаргдола дакъа хургда, эггара хьалха, мехка дукхагIа ялат, дулх, шура, даьтта, коартолаш, баьца дааран даларца. Ялати хьайбай продукташи дукхагIа хуле, бIаьхегIа а низ болашагIа а хургба вай мохк. Цудухьа кхашкеи фермашкеи оаш хьегаш дола къа машар чIоагIбара гIулакхаца духхьал дувзаденна да. **(ТIоараш тох).**

Дулха вай маьхаш тIатехача хана доазол дехьарча вай моастагIаша махьарч доладир, Iаьржа хьаргIаш санна Iеха болабелар уж: хьайлахь хIанз, Хрущева ше а мукIарло ду хьона, шоашта дулх тоъац яхаш.

Советски наха дика хов, из лоархIамера а динза даргдоаца а гIулакх хьайбай боахам сихагIа айбар духьа, мехка шортта дулх хилийтар духьа, из даккхара боарам маьхаш, чухнахьа даха йиш хургйолча кхоачабар духьа вай даьлга.

Капиталистически дунен тIа шоашта мел деза дулх ца дуаш бола нах сов дукха ба. Из хов вай кхоачамбоацараш дувцаш цIогIарч деттачарна. Цхьабакъда, царна кхоачам ба хьалаца моллагIа а цхьа хIама хилча.

Бакъдар аьлча, кхы тайпа хургдар гIулакх нагахьа санна юрта боахамера вай толамаш промышленностера дараш санна хилча. Вай промышленность degIаярах ала во хIама дий цар цхьаккха а? Дукха ха йоаццаш аз ийийшай, ховш ма дарра, вай мехках доацар дувца Iомалуш волча — цуннах мах тел цунна — американски журналиста Шварца статья. Укх тайпара да цу журналиста яздер: Хрущев хIанз гIадваха хургва — юххера а кхоачаш хиннад цунна дагалаьттар — болат лоаладеш йолча американски промышленносто укх тIеххьарча кIирашка Советски Союза промышленносточул кIезигагIа арахийцад болат.

Сона хийтар: юххера а Iа а бакъдир-кх тха толамаш. Оаха бакъдайтар хьога уж. **(Залера нах хьов. ТIоараш тох).** Сона хоза хетар Америка BIашагIкхийттача Штаташачул дукхапIа болат лоаладаьд Советски Союзо, яхаш, моастагIчо мукIарло деш йола статья ешаш. Из да дош! — вай Гагарин космосе вахача хана М. А. Шолохова аьннача тайпара.

Американски журналисто-м, бакъдар аьлча, язду США тIехьакхувргья Советски Союза яхаш. Производственни мощносташ йоккхий я цар. Цхьабакъда, баьрий ший говраца дикагIа йолча говрал корта ваьнна а хьалха ваьлча, эггара массагIа йолча говрал а ше хьалхаваргхиларах дог тийше хул. **(ТIоараш тох).** Иштта да гIулакх вай дар а. Хьалха тIехьабиса мохк бар вай бар, цхьабакъда, вай экономика эрга а яьккхай, хIаьта болат лоаладара дунен тIа эггара чIоагIагIа degIаена промышленносто йолча США-на тIехьакхийнача деношка дIа а кхаьчад вай. Из толам беций, новкъостий! **(ЧIоаггIа тIоараш тох).**

Тахан болат лоаладара хьалхадаьннад вай царел, кхоана кхы продукци яккхара а хьалхадаргда. Цу тайппара хьакхоачаргья вайна духьал бараша, вайга мича дулургда цар дер, социализм ма йий из, коммунизм я из, цудухьа хьалха аха безаш ба уж, аргдола ха. **(ДIаьхдаь тIоараш тох).**

Фуд вай динза даргдоацар? Вай наха хьаьна а чам болаш а кхача буилга, цIена, дIайха, хоза тIадувха барзкъа хулга, сийрда, паргIата чуIе моттигаш хулга, бераш школе деша ухилга, царна берий яслеши бешамаши хулга. ХIаьта из фу яхилга да аьлча, из да, вай экономика, вай техника, культура кхы а лакхагIа айяла еза яхилга. TIаккха ший мотт юхаозаргба вайна духьал бараша. Цу тIа кхы а ракеташи термоядерни бомбаши а хилча. TIаккха геттара дика даха йиш я. **(Из хозделе белалу, тIоараш тох).**

Фу дергда хIаьта! Нагахьа санна газа цIагIа лоаттае езаш хилча, гаьзах йоагIача хьажаца дIаIама а ваха а йиш я. Хьадувла хIаьта, гаьза когаметта лоархIаргья вай империализм, хIаьта вай цIа — из ерригa планета хургья. Мал веннача даккъа эш вайна тIом; гаьзаца вахар, цун во хьаж лар гIойле я, из, оалаш мадарра, ший огороде чу ца а йохийташ. Цу гIулакха мехка оборона чIоагIъе а экономика degIакхувла а еза. Из вай да а ду, парте XXII-ча съездо белгалдаьча тайпара хьалха ух вай, коммунизмагахьа. **(ДIаьхдаь тIоараш тох).**

Оаш, юрта къахьегамхоша, кхоачашдераш доккхий декхараш да парте XXII-ча съезда решенеш, керда Программа чакхъяккхара. Юрта боахам айбар, халкъа эша кхачан продукташ Iалашъяр, промышленноста бедал хилийтар — коммунизм хьалъяра ударни фронт. Цудухьа хIанз укхаза болча колхозий кулгалхоша, шун хьаьшаша, юрта боахамерча берригача кхахьегамхоша цIаькха а уйлае еза шоай торонй. TIехьаюсаш йола моллагIа колхоз торонаш йоацандаь йисац тIехьа, ший торонех лерттIа пайда эца цунна ца могандаь юс. Керттердар из да, новкъостий.

Кхетамца боахама доал де Iомабе беза нах. Еррига колхозаш Калиновка боарамга кхоачаш тоаяра мелъэшар долаш да вайга. ХIаьта вай-м я хIанз а Калиновкачул а лакхагIча боараме шоай боахам лелабеш йола колхозаши совхозаши. ХIаьта, нагахьа санна деррига боахамаш Калиновка боарамга кхоачаш айделча-м хIанз Америка BIашагIкхийттача Штаташа доаккхачул дукхагIа дулх доаккхаргдар вай хIара сага сих лоархIаш. Кхетадой оаш, из мел йоккха котало хургьяр! ЭгIабергбар вай моастагIий. **(Залера нах из хозделе белалу. ТIоараш тох).** Дулургдий вайга из? Нагахьа санна Калиновкана дулуш хилча, вокхарна хIана дулац из? Дулургда! Вай йоккхача торонех кхетамца пайда эцилга мара эш

Гражданаша къа ца хьегаш хьахиннача доходех хьалдаь е ийдаь цIенош, дачаш, кхыйола гIишлош мах ца луш хьаяхарах дола

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума Указ

Паччахьалкхен органашка къахьегамхой общественни организацешкареи коллективашкареи материалаш ух цхьаболча наха къа ца хьегаш хьахиннача доходех, хIаьта иштта законех доацаш паччахьалкхен предприятей, учрежденей, колхозий, кооперативни кхыйолчеи организацей средстваех пайда эцара чотах цIенош, дачаш, кхыйола гIишлош хьалъеш е ийеш хиларах лаьца. Къахьегамхой общественни организацештеи коллективаштеи хила а доагIаш новкъа да цу наха леладу гIулакхаш, цар йоах, уж тайпа цIенош, дачаш, кхыйола гIишлош къахьегамхой депутатий моттигерча Советий коммунальни фонде, колхозашта, кооперативни а кхыйолча а общественни организацешта дIале.

Цхьаболча гражданаша леладу уж общественна духьалара гIулакхаш соцаде а къа ца хьегаш хьахиннача доходех дIахо йодача хана цIенош, дачаш, кхыйола гIишлош хьалъелга е ийелга дIадаккха а лерхIаш РСФСР Лакхехьарча Совета Президиумо соцам бу:

1. Къа ца хьегаш хьахиннача доходех, хIаьта иштта законех доацаш паччахьалкхен предприятей, учрежденей, колхозий, кхыйолча кооперативнии общественнии организацей средстваех пайда эцара чотах гражданаша хьалдаь е ийдаь цIенош, дачаш, кхыйола гIишлош мах ца луш хьа а яьха, къахьегамхой депутатий районни, городской Совета коммунальни фонде, колхоза е кхыйолча кооперативнии общественнии организацена дIалуйла.

2. Къахьегамхой депутатий районни, городской Советий исполнительни комитеташ декхарийла йойла цхьаболча наха къа ца хьегаш хьахиннача доходех цIенош, дачаш, кхыйола гIишлош къахьегамхой депутатий моттигерча Советий коммунальни фонде, колхозашта, кооперативни а кхыйолча а общественни организацешта дIале.

Цхьаболча гражданаша леладу уж общественна духьалара гIулакхаш соцаде а къа ца хьегаш хьахиннача доходех дIахо йодача хана цIенош, дачаш, кхыйола гIишлош хьалъелга е ийелга дIадаккха а лерхIаш РСФСР Лакхехьарча Совета Президиумо соцам бу:

1. Къа ца хьегаш хьахиннача доходех, хIаьта иштта законех доацаш паччахьалкхен предприятей, учрежденей, колхозий, кооперативнии общественнии организацей средстваех пайда эцара чотах гражданаша хьалдаь е ийдаь цIенош, дачаш, кхыйола гIишлош мах ца луш хьа а яьха, къахьегамхой депутатий районни, городской Совета коммунальни фонде, колхоза е кхыйолча кооперативнии общественнии организацена дIалойла аьнна. Цу соцамаца халкъа суда йиш я гIишлош хинна да а цунца цхьана бахараш а дIадоахача цIеношка, даче, кхыйола гIишлошка чуIе йолча бокъонах баха. ЦIеношкара арабоахарий кхыйола чубаха помещени еце хIанз йолаш йолча нормех царна чубаха моттиг лу царгара дIадаха цIенош дIанийцача организаце.

5. Нагахь санна цхьаболча наха къа ца хьегаш нийсъеннача доходех цIенош хьалдарах е эцарах йола материалаш мичара нийсъеннай къахьегамхой депутатий районни, городской Совета исполнительни комитето е халкъа судо тохкаши царга хьожаши йолча хана зуламе гIулакхаш деш хиларах хIама гучадоале, цунах йола материалаш следствии е прокурорага яхьийта йоагIа.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума председатель
Н. ОРГАНОВ.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь
С. ОРЛОВ.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР-ра ГОРОД ГРОЗНЕ ДОАЗУВ ШЕРДАРА ХЬАКЪЕХЬАРА

РСФСР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Город Грозный, Черноречье яха болхлой поселок цунах дIа а тохаш шеръяра хьакъехьа Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума бай соцам чIоагIболба.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума председатель
Н. ОРГАНОВ.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь
С. ОРЛОВ

Москва, 26 июль, 1962 шера.

СихагIа кийчъе силос

Батаев Хьамзатеи Эсембаев Имранеи комсомольско-кагирхой звено лелаеча 300 гектар хулача хьажкIий кхай тIара хьалхара итташ гектараш чуийцай. «Дружба» совхоза шоллагIча отделене лаьттагIъеллай бIаьш центнераш силос.

— Укх шера оаха деррига доахан чуоттадаь кхоабаргда, — аьлар ферма заведующе Батаев Хьамзата. — Кастта болх бе йолалургья механически доахан деттаргдола «Елочка» яха установка.

Iалаьмате дукха силос, кхыдола доакъар кийчде деза отделенерча хьайбаш леладерий.

Цхьабакъда, хьалхарча деноша хьахьокх силос кийчъяра болх эсал лелилга.

— Дийнахьа 80—100 центнер силос мара кийчъяц оаха, — йоах звеньевойс Батаев Хьамзата. Нагахьа санна кхоачам хиллал транспорт яларе цул шозза дукхагIа доакъар кийчде вIаштIехьдаргдар тха.

Дика хьийкъай хьажкIаш. ХIанз санна шорттига уж чуэце кхерам ба дукха хьажкIаш зехьа йовра. Махулла сихагIа вIаштIехьдаккха деза силос дIакхаьа транспорт хургIола гIулакх.

А. НОР,
ВЛКСМ Гудермесски райкома секретарь.

Цунца Iомавала мегаргва

Шаьла района къахьегамхошта йовзаш я «Джалка» совхоза цхьоалагIча отделене дикагIйола доярка Шахидова Зарет.

Ийс шу даьннад Зарета доярка-лла болх бу. Доахана шура дукхагIа лургйолча тайпара уж леладара йоккха говзал Iомаяьй цо. Ер кхоалагIа шу да Шахидовас кIезига шура лу доахан хьа а ийдеш царгара дикагIчаргар санна шура йоаха.

...Из дар массехк шу хьалха. Цхьа группа яр ферме, уж доахан леладе раьза йолаш доярка яцар. Доахан бIеха, гIийла, геттара кIезига шура луш дар. Зарета хьанйцар уж.

Чакхдаьлар цхьа шу. Планах хIара Iаттагара цхьа эзари ворхI бIаьи килограмм шура яккха езача Шахидовас ши эзари ворхI бIаьи килограмм яьккхар. Кхы а лакхделар цун толамаш шоллагIча шера. Говзача доярка хIара Iаттагара йоаккх кхо эзари кхо бIаьи килограмм гаргга шура.

ДIадахача шера а Шахидовайга яр керда группа. Ше лелабеча 16 Iаттах хIаранегара кхо эзари шовзткъеи итт килограмм шура яьккхай цо.

Мишта вIаштIехьдоал Зарета иштта дика толамаш даха?

Цу хаттара жоп луш сона хетаргахьа керттердар да доярка ший болх кхетамца вIаштIехьбаккхар, доаханна дика гIулакх дар.

1959-ча шера кIезига шура луш дола доахан хьайцар Зарета. Тахан санна дага доагIа сона фермерча доярка йа дийцар.

— ХIанз ховргда-кх, — йоахар цар, — Зарета дикагIча доахангара санна акхаргара а шура йоаккхий.

Дог гIоздоаккхаш яцар хьалхарча деной балха итогаш. Из иштта хургдолга ховш яр Зарет ше а. Доахана шура тIатохаргхиларах тешаш яр доярка. Къахьегамца, алхха цхьанна а халонах бIу ца къожабеш къахьегарца яккха езаш яр котало.

Говзача доярка эггара хьалха лаьрхIар доахан лерттIа Iунал дергдоала гIулакх вIаштIехьдаккха. Массанел а хьалха хьайоагIар Зарет ферме. Доаханна доакъар а диле, цар кIийле цIен а йийя, доахан цIенде йолалу Зарет. Иштта гIулакх деш леладаь доахан дукха ха ялалехь дика тоаделар.

Мел къахьийгар доярка ше яхар дергдолаш доахан кара Iомаде гIерташ. ЧIоагIа хало озар Зарета хьалха. Унзар лелхаш, мIаргаш бетташ детийтацар доахана. Гуш дар царна етташ хинналга.

Цхьаькха хIама дагадолаш а ухар Зарет селла Iуйранна балха. Дуккхача наьха гIар-тата доацача хана сатемегIа хул доахан, хIаьта цар шура еррига хьа а лу.

Хелла Iаттаца къамаьл деш, цунна кулг хьекхаш из цIенбеш йоаллаш бIаргаго йиш яр доярка. Доахан хьаIемар. Мел гIадъяхаяр Зарет!

Массане а дика кхетаду доахангара духхагIа шура яккхара керттера эшар доакъар долга. Шортта витамини белокаши йолаш да тайп-тайпара доакъар.

Цу хьакъехьа дика аьннад нов. Н. С. Хрущева:

«Доакъар хуле — хургда дулхи шуреи».

Тха совхозе хьайбашта шортта доакъар хургдола хьалаш хIанз а Iалашдаьдац. Цхьабакъда, йолча торонех кхетамца пайда ийцача хьайбай продукци дикка алсамъяккха торо я совхозерча хьайбаш леладерий. Из дика хьахьокх Шахидова Зарета балхо. Цо ха а ховш пайда эц долаш долчоах.

Лоацца дувцаргда аз Зарета доахан мишта кхоаб.

Гуйран-Iан замах доаханна лу йол, хьажкIий силоси гIадамаши, концентраташ, барда. Iуйрийна пхи сахьат даьлча доаханна йол юлл, детта доладалалехь хьажкIий силос а юлл. Цхьа юкъ яьлча детта уж. Цхьайтта сахьат даьлча цIаькха концентраташ а эяь силос лу. Цул тIехьагIа доахан коа ара доах, хий моладе дуг.

Делкъийна юха а йол юл Зарета ший доаханна, хIаьта сайрийна детталехьа силос лу. Бийсанна хьайшка хьажкIий гIадамаш чудохк.

Цхьа хIама зем баькхха леладу Зарета. ДикагIа доакъар диллача дукхагIа шура тIатохача доаханна шозлагIа кхы а дукхагIа лу доакъар. Дийнахьа шозза молабу барда. Ала деза, барда хан-ханнахьа мелабеш хилча шура дика тIакхетилга. Нагахьа санна цхьацца бахьан юкъе ийккха барда боацаш хиннача денна дикка шура лаьгIйора доахана. Махулла дукхагIа барда хургболаш болх вIаштIехьбаькхача вайна боккха пайда баргбар.

Лоацца аьлча, денни-буси Зарета ший групперча хIара Iатта лу 30 килограмм силос, 9 килограмм йолли хьажкIий гIадамаши, ши килограммага кхаччалца концентраташ.

Иштта кхаьба доахан цхьа бутт баьлча довза хала дар. Иззал хувцаденнадар уж. Цул совгIа хьалха енначул 1,5-зза дукхагIа шура лора хIара Iатто, хIаьта цхьадолчар — шозза дукхагIа. ХIанз юкъера лаьрхIача хьалха дехкача доахангара итт-итт килограмм шура йоаккх Зарета.

Боккха теркам бу Зарета доахан детта Iомаялара а.

— Тха балха юкъе лоархIамегIчарех цаI да — лерттIа етт бетта хар, — йоах Зарета. Шура дукхагIа яккхара цо Iалаьмате доккха новкъостал ду.

Ше доахан детта йолаялалехь цIена кулгаш а диле, цIена халат тIадувх доярка. Цул тIехьагIа цIенбаь Iатта шим бул йовлакх а хьакхе. Дика массаж яьчул тIехьагIа мара йолалац етт бетта. Пхе-ворхI минута цхьа етт бийтта йоал Зарет. Массаз а цхьан хана чухь доахан детта гIерт доярка. Из ишта ца хилча доахан сатийна хилац, хIаьта еррига шура хьа а лац.

Укх шера Шахидовас леладу хьалха дахка къона доахан. Царех дукха шура лургйола доахан хьалкхеде дезаш я Зарет. Из атта болх боацилга моллагIча доярка дика хов. Шийна хьалхашка латта декхар дика кхоачашду Зарета. Бейнача ворхI бетта ше леладеча доахах хIара Iаттагара цхьа эзари йийс бIаьи килограмм шура яьккхай. TIанийцача декхарел дикка дукхагIа хул из.

ХIанз чуоттадаь кхоаб доахан. Царна шортта моша доакъар да. Из бахьан долаш укх тIехьарча хана дикка тIакхийтай шура.

Кхычар хьаIомаде а цар шоай балха юкъедахьа а мегаргдолаш хIамаш да Зарета балхаца.

КПСС мартовски Пленумо доккхий декхараш оттадаьд вайна хьалхашка. Хьайбашкара йоаха продукташ совъяхара чуийнна къахьегаш ба тха болхлой. Царна юкъе хьалхарча мугIаре йоагIа говза доярка Шахидова Зарет.

В. МУТУШЕВ,
«Джалка» совхоза керттера зоотехник.

НРВ яха молхаш арахеца йолаеннай Грозненски нефтемаслозавод. СУРТА ТIА: оператора гIончий А. Воронинан Л. Спиринан НРВ чуйолча бидонашка хьежаш боахк.
В. БАЙДАЛОВА сурт.

ЛОАМ IА ДОАККХАРГДА ХЬАЙБАША

Дукха дулх, шура, кхыйола продукци паччахьалкхенна дIаяла езаш ба тха колхоза къахьегамхой.

ДукхагIеи дарегIеи дулх даккхара, дIахо а хьайбай боахам тоабара колхоза правленеи парторганизацеи укх шера лаьрхIар Советски района лоаман даьгIенех дукхагIа пайда эца.

Укх шера бIаьсти оаха лоам дигаьдар цхьа-ши шу даьнна 158 бежан. Царна гIулакх де хьожавир бежа Iу Гайталиев Iаьла.

Цу хана денз кхо бут совгIа ха яьннай. Доахан Iалаьмате дика тоаденнад. Итташ центнераш дулх тIакхийттад царна. Кхо бIаь килограмм дозал дола доахан паччахьалкхенна дулха дIа а денна, вожаш лоам Iа даккха дутаргда. Цул совгIа гуйран лоам дугаргда кхы а 150—160 бежан, хIаьта хьатIайоагIача бIаьсте — 180 доккхагIа дола Iаьса.

Хьайбаша Iа доаккхаргдолча моттиге хIанз хьалде доладаьд отараш. Говза бульдозерист Смирнов Михаил ва цига наькъаш тоадеш, гIишлонхошта новкъостал деш. Масала, Шаро-Аргунера Нежелой яхача моттиге кхаччалца никъ тоабаь баьннаб. Хьайбашта доакъар кийчдеш лоам болх беш я шиъ тракторни йол хьокха машина, говра йолхьангаш. Цу гIулакхаша торо хулийтаргья лоам дига хьайбаш Iана замалахьа дикача доакъарца Iалашде.

ДукхагIа дулх, кхыйола хьайбай продукташ яхара чIоагIа новкъостал дергда тхона лоаман даьгIенех шерра пайда эцаро. КПСС мартовски Пленумо оттадаь доккхий декхараш сихагIа кхоачашде а Даьхенна шортта дулх, шура, кхыйола продукци яла а вIаштIехьдаргда тха.

Н. БОЛЬБАСОВ,
Шелковской района Ленина цIерахча колхоза парторганизаце секретарь.

Дояркай къахьегама толамаш

Надтеречни района «Надтеречный» совхоза 1-ча отделенерча шурий ферма болхлоша толамца кхоачашду шоаш тIанийца декхараш.

Отделенерча къахьегамхоша паччахьалкхенга шура йохкара ах шера план 106 процент кхоачашъяьй. ХIанзалехьа паччахьалкхенга 3795 центнер шура ехкай цар. ВорхI бетта планал совгIа хIара Iаттагара 68 килограмм яьккхай.

Вай республице цIи хезача доярка Дукаева Маккас хIара Iаттагара 1775 килограмм шура яьккхай. Из хул соахка яьккхачул 80 килограмм дукхагIа. ХIаьта укх шера хIара Iаттагара 2100 килограмм шура йоаккхаргйолаш декхараш тIанийцад Маккас. Дукха ба цига цунах тарра бола доярка.

А. МАМАЕВ.

Сунженски районе

ШЕРА ПЛАНАЛ TIEX...

Сунженски районе цIеча Эскара цIерахчеи «Путь к коммунизму» яхачеи колхозашка паччахьалкхенга фуаш дохкара гIулакх дика лел. ЦхьоалагIа август кхачалехьа паччахьалкхенна планах доагIа фуаш цIаденна яьннай колхозаш. Шера планал тIех «Путь к коммунизму» яхача колхозо 34 эзари цIеча Эскара цIерахча колхозо 32 эзари паччахьалкхенга фуаш дехкад. ХIанз кхы дIахо а фуаш дохкаш ба уж.

А. МИХАЙЛОВ.

☆ ☆ ☆

ИИЪЛАГIЧА КВАРТАЛА ЧОТАХ.

Сунженски районе «Победа» яхача колхоза къахьегамхоша соцам баьбар паччахьалкхенга планал тIех 600 центнер дулх дохка. Шоаш тIанийца декхараш дика кхоачашду цар чотах 96 центнер дулх дехка баьннаб уж. Паччахьалкхенна дулх дIадалара болх дика лел цига. Цу колхозо планал тIех 12 эзар фуъ дIаденнад паччахьалкхенна.

Июль бетта цу колхоза къахьегамхоша 269 центнер дулха дIаеннай. Паччахьалкхенга дулх дохкара 9 бетта план 104 процент кхоачашъяьй. ИиълагIча квартала

А. ЗИМАРИН.

ТОРОНЕХ ПАЙДА ЭЦАРГБА

Юртбоахам дегIабара керда этап хьайийлар КПСС мартовски Пленумо. Хьайбай боахам мамогга сихагIа дегIабоалабара беррига теркам тIабахийтаб тха районерча колхозхоша, коммунисташа. Укх шера Первомайски районе хьалъяьй доахан чудоахкаду йиъ помещени, пхи жел, кхыйола гIишлош.

Тхоашта хьалхашка латта декхараш сихагIа кхоачашдара ооха лаьрхIад дахка доахани жаи махулла дукхагIа дебаде. Ер шу чакхдоаллаш района боахамашка хургба 610—650 етт, шозза дукхагIа хургда жерч, хIаьта цунга хьежжа тха торо хургья дулхи шуреи дукхагIа яккха а.

Оахача лаьттай 80 процент дIалаьцай ялатийнеи силосаи лаьрхIа дIайийнача хьажкIаша. Укх шера эггара хьалха районе дIайийнай доакъарийна лаьрхIа шекара свеклаи горохи.

1961-ча шера тха колхозаша 100 гектар оахача лаьттана лаьрхIача 42 центнер дулх даькхад, шура — 81,5 центнер. Из дIадахача шерашка хиннечул дукхха а дукхагIа да.

Хьайбай боахам дегIабара хьакъехьа парте вайгара дIадехар дизза кхоачашде, чурча торонех пайда дукхагIа эца гIерт района къахьегамхой, коммунисташ.

Оаха даьча лоархIамех 1964 шера 100 гектар оахача лаьттанна лоархIаш 100 центнери кхыча лаьттай 100 гектара лоархIаш 18 центнери дулх даккха торо йолга гучадаьннад. Дикка алсамдаргда шурен тхаи даккхар а. ДукхагIа дулх даккхара доккхагIа дола дакъа дIалоац доахани жаи леладаро. Бакъда, оаха дика кхетабу хьакхарч ебаяро колхозашта лургбола пайда а. ХIанз укх сахьате хьакхарч лелаю дика фермаш я кхаь колхозе. Царех къаьстта дикагIа лоархIаш я коммуниста А. Арапханова кулгалду Ленина цIерахча колхоза хьакхарч кхоаба ферма.

Хьайбашкара йоаккха продукци алсамъяккхара, уж дукхагIа дебадара эггара боккхагIа лоархIам болаш да царна лерттIа гIулакх дар, уж ца дойтар. Цу даькъе а дуккха дика хIамаш да районерча боахамашка. Масала, Iаьсий дика а долаш хьалкхедара Ленина цIерахча колхоза новкъостал хиннад сунженцаша санна доаханна кIал а тувсаш Iаьсий леладарах. Цу дикача методах шерра пайда эцаргба кхыча колхозаша а.

ДIадахача шера кхоачам хиллал доакъар Iалаш ца дарах дукха зе хилар района. ХIанз массе а колхозашка сихбенна йол хьокхаш, хьажкIий силос даьттах йоллаш латт. ХIанззе а хьатIаувз из Iана замах хьайбаш хургдолча моттигашка.

Шелъяллалца дукхагIа дола доахан, жа лоаман даьгIенашка леладу. Дика толамаш дахарах укхаза белгалваьннав Орджоникидзе цIерахча колхоза жа Iу А. Оздоев. Коммунист А. Оздоев дика агитатор а ва. Лоам болча наха цо каст-каста газеташ, журналаш деш, царца беседаш ю.

Дулхага дIадодар лохдара, из дукхагIа даккхара колхоза правлене лаьрхIад доаханни жаи бIарччача шера лоам кхаба. Парторганизаце массе а участкашка лерттIа дIанийсбаьб коммунисташ. Масала, А. Оздоева доахани жаи кхоабилга тIадожадаьд, Ю. Харсиева — доакъар кийчдар.

Цхьабакъда, практико техка керда методаш балха юкъекхахьар, халача балхашта механизаци яр районе хIанз а доагIача бесса вIаштIехьдаькхад ала йиш яц. Районе цхьаккха а ферма яц доахан кортамукъа лела йиш йолаш, доахан кара детт, механизаци яь фермаш яц, лерттIа Iома а яц дIа а йоаржаяц дикагIа барий опыт.

Района боахамий еррига торонаш я укх гарггарча хана дулх доаккхилга 1,5-ззеи шура йоаккхилга 50 проценти алсамдаккха. Лоаман даьгIений «целина» ооха сихагIа караерзайича аттагIа хургда тхона уж декхараш кхоачашде.

Белгалдаккха деза, цу даькъе а оаха укх шера дикка балхаш даьлга. Лоам никъ биллаб, хIаьта лоаман даьгIенех хьалхарчул дукхагIа пайда эц.

Колхозхоша даькхар дизза дIа а луш, балхацара цар безам сов а боахаш никъ лелабергба оаха кхы дIахо а. Цу доллача хIамаша торо хулийтаргья хьайбашкара йоаккха продукци даим алсамъяха, колхозий экономика чIоагIъе, колхозхой вахар тоаде.

С. ЦОЛОЕВ,
КПСС Первомайски райкома хьалхара секретарь.

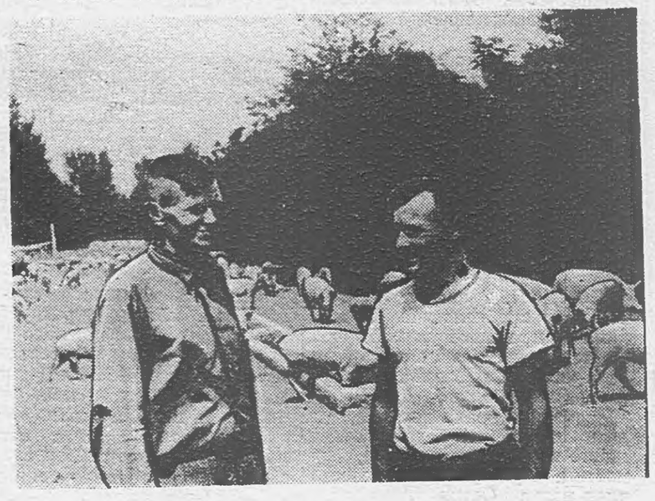

Сунженски районерча Орджоникидзевски станицана гаьна йоаццаш, хозача моттиге эхки хьакхарч кхоаба лагерь йиллай «Победа» яхача колхозо.

Дика хьалаш да укхаза хьакхарч кхабара. Механизатора Чечелев Михаила гIулакх деча хьакхарчашта дуккха дулх тIакхийттад. Чечелева кхе а яь паччахьалкхенна 1000 хьакха дIаеннай.

СУРТА ТIА: (аьттехьара аьрдехьа) Михаил Чечелеви Иван Делянови ахкан хьакхарч кхоабача лагере.
Х. СУЛТАНОВА сурти тексти.

СЕРДАЛО
3-гIа оагI. 9 август, 1962 шу.

ДЕРРИГДУНЕН БАРХІЛАГІЧА

ХЕЛЬСИНКИ. Са хилча денз са довлцца кхехкаш латт фестивала къона низ. ТІанкІ аьнна доккхийча гІулакхех хьалдизза да цун хІара ди. Дунен къонало дувц ший эггара саготагІа дола дешаш, спорта гІулакхашта яхь лоаттаю, шоай искусство гойт.

Дерригача халкъашта юкъера машари доттагІали бахьан долаш, дерригача адамлен ираз бахьан долаш лоаттабеча къовсама идеях хьалйизза я еррига фестиваль. Цох боал цун оаза низ, ерригача планете гІолла дІаяьржай къонален оаз, цо машар бахьан къовсам лоаттаберий мугІарашта юкъеэзад наьха къона эскар.

Фестивало белгалдоаккх мехкарий ди. Фестивале дакъа лоацача, шовзткъе итт совгІа болча мехкара баьхкача къонача мехкараша Іурра денз хьалйизар Хельсински культура цІен йоккха зал. Уж гулбеннаб эггара бІарзагІа долча дешашта дагабовлар духьа, шоашта дуккагІа дага доаллар дІаалар духьа. Къамаьл хилар—сакъердаме, безаме.

ХЕЛЬСИНКИ. Дерригдунен кагирхойн студентийн VIII фестиваль.

Сурта тІа: (аьрдехьара аьттехьа) Вьетнама делегаце членаш Нок Зауи, Тау Мини Хону Виньи советски йоІаца хьажкІаш лелаярхочунца Молдован Любайца (аьрдехьара шоллагІа латтар) къамаьл деш ба.

ТАСС специальни корреспондентий Е. Кассинеи В. Генде-Ротеи сурт хьайнцад фототелеграфаца).

Фестиваль йистеяьннай

Алжирерча, Куберча, Гвинеерча, Иракерча, Сирерча, Уругваерча, кхыча мехкашкарча мехкараша дувцар паргІатача къахьегама дегагІозах, шоай лоІам бахьан долаш герз бе а делла лоаттабьча къовсамах, капигала мехкашкарча кхалнаьха маІача наха нийсса бокъонаш ца хиларах.

Мехкарашта хетадаь доккха эстрадни концерт хилар консерваторе саррахьа.

Цу деношка хиннача лоархІамегІарча хІамаех цаІ да Олимпийски стадионе хинна доккха спорта, гимнастика, халхарий цІей. ЧІоагІа хоза дар цу цІей сурт.

Шовзткъа мехкара баьхкача иллиалархоша, музыканташа, халхархоша, актераша сакъердамаш гойтар Олимпийски стадионе, оперни театре, спорта цІеношка, консерваторе, цирке, Хельсинкерча паркашка. Къаьстта чІоагІа уйла тІаэзар художественни конкурсай лауреаташа оперни театре оттадьча доккхача концерто. Фестивале дакъа лоацарашен Хельсинке бахача нахеи дегаш гІоздьанна тІаийцар сакъердамаш утттадаьраш. Цар говзалаш белгалъяьхай дошо, дото, геза медалаш яларца.

Чакхъяьлар фестивалера студенчески программа. Цунна хоадамбеш яр Дунен халкъашта юкъерча студентий клубе хинна Іадика ювца вІашагІтеха сайре.

ХІаьта цул хьалххагІа цу клубе яр биологена хетаяь Іилман конференци. ЦІи хеза волча итальянски Іилмахочо профессора Петрууче студенташта лекци йийшар. Къаьстта чІоагІа уйла тІайохийташ дийцар цо къонача медикаша бе безача профилактически балха хьакъехьа. Цхьабакъда, конференцера къамаьл из тема йийца Іанзар. Даь къамаьл дар хІанзарча заман керттера социальни проблемаш къоастаеча юкъе къонача Іилмахоша лаца деза дакъа дувцаш. Итальянски профессора керттера оппонент хилар Петрууче яьххача тайпара къона медикаш миссионерал а ца болхаш, къовсам лоаттаберех дІакхетара чІоагІа тІахьехаш хинна Львовски медицински институтера къона советски Іилмахо Вячеслав Шостаковский.

* * *

ДІайха къовсамаш латташ, дег тІара къамаьлаш деш, цІенхаштта дискуссеш еш, сакъердаме концерташ утттадеш даьккха итт ди мишта даьлар а ца ховш чакхдаьлар. Чакхдаьлар историе чухь эггара дукхагІа нах тІаболаш хинна Хельсинке кагирхой вІашагІккетар. 137 мехкара венача ткъо эзар гаргга сагага кхоачаш болча кагийча нахеи мехкарашен цига йийцар шоашта эггара чІоагІагІа дага лаьтта итташ проблемаш.

Хельсинкера фестиваль йистеяьннай, цхьабакъда, цо ший коталон наькъаш дохкаргда дерригача дунен тІа гІолла. Сийлахь-йоккхача кагирхой кхетачен делегаташа поездаш тІа, автобусашка, самолеташ тІа, теплоходашка гІолла шоашца цхьана кхухьаргда Индерча бамбука баьцовгІашта юкъе, Парижа сигленна кІал, Бразиле кофейни плантацешка. Японерча чкъаьрий лувцача промыслашка, Америка университеташка, Донбасса шахташка фестивалах дакъилг.

Цар шоай дегашка лоаттаергья цу доккхача къонала цІейна уйла, паргІатони дегай цІеналеи уйла, доттагІлени машареи уйла. Цар массанахьа а дІадувцаргда фестивалах дола бакъдар, кердача доттагІашца вІашагІкхийтта шоаш гІадбахарах. цар дувцаргда шоай уйлаех, дунен тІарча къонача наха къовсам фу бахьан долаш лоаттабу.

Фестиваль дІаяьннай — коталон наькъаца йолхаш я фестивала идеяш!

Л. ЩЕГОЛЕВ,
ТАСС-а спец. корр.
Хельсинки, 6 август.

Ленинград. Фельдмаршал М. И. Кутузов ваьха Кутузова набережнера номер 30 йола цІа.

Н. Науменкова сурт.
ТАСС фотохроника.

НАХ БОАБАЬРАШТА ТОПАШ ТЕХАЙ

Хулигански гІулакхашта тІагІолла Ю. А. Савенкой В. Н. Бычкови боабьча А. А. Айдаеваи Н. А. Кузьминовани Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча судо топаш тоха суд яьй. Суд яьраша шоашта гештдар дехаш даь дехараш тІаийцадац, приговораш чакхдаьхад.

РАДИОПЕРЕДАЧАЙ ПРОГРАММА

9 августа: 6.40 — Юрта боахама болхлошта йола передача (гІалгІай меттала); 6.50 — хоамаши передачай программеи; 7.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор; 8.20 — Союзерен доазол дехареи керда хоамаш (нохчий меттала); 8.30 — «Сердало» газета обзор; 8.45 — пионераштен школьникаштен йола передача (эрсий меттала); 16.00 — Нохч-ГІалгІай АССР искусства заслуженни деятела Александрова музыка; 16.25 — кагирхошта йола передача (гІалгІай меттала); 16.40 — керда хоамаш (гІалгІай меттала); 16.50 — «Іадатахи шарнІатахи юхедисараш дІадаха вай вахарцарал» — беседа (нохчий меттала); 17.05 — керда хоамаш (нохчий меттала); 17.20 — промышленноста болхлошта йола передача (нохчий меттала); 17.35 — ашарий антракт; 17.45 — керда хоамаш (эрсий меттала); 18.00 — юрта боахама дикагІйолча опыта радиошкола (эрсий меттала); 18.30 — «Шоана, юрта боахама къахьегамхой» — концерт.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

Спортивни денга кийчбалара

Укх деношка Грознерча республикански спортивни обществайн организацейн комитете 1962 шера 11-ча августе С. М. Кирова цІерахча культуран салаІареи парке Ерригсоюзни физкультурникий Ди дездара а 18-ча сентябре денз 23-ча сентябре кхаччалца Советски Нохч-ГІалгІайчене спортивни болх дІаболабаь 40 шу дизара хетаяь спартакиада чакхъяккхара а дешаш дувца вІашагІкхийтта совещани хилар.

Спортивни обществашеи организацешеи цу гІулакха дика кийчо е езилга белгалдоаккхаш къамаьл дир республикански спортивни обществайн организацейн комитета председателе нов. Скусевича.

ДІахо къамаьл дир Москвера хьоашалгІа венача, 1922 шера эггара хьалха вай республике вІашагІтехача спортивни общества председатель хиннача А. Ловягина.

Совещане къамаьлаш дир кхы дуккхабараша а.

Кастта вай республике хургйолча спортивни спартакиаде дакъа лацара массайолча предприятей, организацей къахьегамхоша, спортсменаша де дезараш белгалдаьхар совещане.

Т. УЖАХОВА.

Рационализатора новкъосталца

Грозненски химзаводе оборудованеи энергосредствайн болх кхоачашбара бІаьш тоннаш мехкдаьтта доадора.

Болх баь юхедиса даьтта цехерча машинай оатхалашта, компрессораштa, кхыйолча техникана хьекхар.

Массехк шу хьалха цеха начальник О. М. Онуфриенко предложенех яь приспособлени яр регенераце чу доагІа даьтта хьалххе цІендеш. Из бахьан долаш дикка лакхъелар цеха балха овсарле юхаметтаоттадеча даьттай дикал а лакхъелар. ХІаьта а даьттах пайда эцилга 30 процентал лакхлацар. Фу хургдар-хьогІ хьалххе а даьтташ цІендергдола емкосташ кхы а хьайича?

Из декхар шийна хьалхашка оттадир рационализатора О. Онуфриенкос. Из дукха ца говш кхоачаш а дир цо. Регенировании даьттай ассортимент шеръяра, цун дикал лакхаяккхара цеха начальника О. Онуфриенкос енна рационализаторски предложени хІанз балха юкъехьош латт.

Даьттах хий, механически примесаш, кислоташ дІакъестадарца из цІендеш ялх аппарат латт цеха хьалхашка. Даьтта технически параметраш цунца тоаеннай.

Хьалха регенерацена пайдана доацаш хинна даьтта хІанз цу аппараташца хьалххе а цІен а деш эшшача дІадохийт.

Производства новатора даьча творчески тохкамаша цкъара болх баь даьннача даьттах цІаькха а 35—40 процентага кхаччалца пайда эца вІаштІехьдоалийт.

Н. ОЛИМПИЕВ.

520 бер да шуга хьежаш!

Наьсарен - Вокзале дІавода саг, наькъа йистте кхозза вІаштІардаьча доккхача цІеноех бІарг ца кхеташ тІехвала йиш яц. Къаьстта бІарг локх цунга хІанз каникулех салоІача берий даьша. Из я берашта хьалъеш латта школа-интернат чуйилла лаьрхІа керда здани. Цар чІоагІа сатувс цунга. Укх шера керда дешара шу доладалалехьа болх бе йолаяла езаш яр из.

Цхьабакъда, тамаш-м я деше...

1961 шу, март. Вокзаленен Наьсар-Кертаи юкъе уллача шаьрача моттиге дукха нах гулбелар. ТІиргаш дІа-хьа техар «Чечингстрой» трестера баьхкача специалисташа. Болх дІаболабе мара ца безаш кийчо йир. Болхлошка дукха хьежа безанзар цар. Района массайолча юрташка берашта кийчдеча совгІатах дакъа лаца баьхкар маІанах, кхалнах, кагийнах, мехкарий. Лоаццача хана сангараш яьхар, лард еллар. Ди массаза доал эргабоалаш, тоалуш латтар цигара болх.

КхоалагІа бутт хьатІаотталехь ш и этаж етта баьлар къахьегамхой. «Чечингстрой» трестера, октябрь бетта школа-интернат йистеяккха, аьнна приказ дера. Бакъда, цул тІехьагІа кхы новкъостал-м динзар. Сейцар болх беш лаьтта кхоъ подъемни кран, нийлхбелар болхлой. ХьалхагІа санна кирпишкех етта самосвалаш ахацар, кхоачаелар цемент. Приказ каьхата тІа дисар.

Наьсарен районерча «Чечингстроя» гІишлош хьалъеча управленера (цу хана начальник нов. Эсмурзиев вар), тхона эша материналаш хьал ца ейте школа-интернат хьалъяьяргъяц яхаш, каьхаташ аха доладелар Грозне. Тахан — кхоана кхоачашдергда оаха шун хьашташ яхаш, цигара юха а ухар уж. Из йоазув цар дешшехьа а кхы хІама цар ца деш чакхдаьлар дІадаха шу.

1962 шу. ХьатІаэттар апрель. Здани йистеяккхара дукха болхлой гулбелар интернета коа. Цхьабакъда, уж дІа-юха бекъабелар, кхы деш хІама а ца хинна.

Дукха ха яьлар цул тІехьагІа. Халла Іалашйир эша материналаш. Къахьегамхой юха чуийнна болх бе болабелар. Сихха хьалдетта баьлар уж здане пенаш. Цу хана денз ши бутт чакхбаьннаб.

Укх шера 15-ча августе кхачалехьа эксплуатацена дІаяла езаш я керда хьалъеш латта школа - интернат. Цхьабакъда, дукха балхаш да цига хІанз а де дезаш. Цхьа классни цІа дац хІанз а уйнаш Іотеха, цхьа кизга бІалг техабац корашта, пенашта яь штукатурка монтажни балхаш деш дохадаьча тайпара дисад, хий хьачудилладац, кІир техаяц, ншта кхыдола балхаш даьдац.

Тамаш я-кх хІанз санна ер болх леле бераша укх шера кердача школе деше, йоах прораба Мальсагов Ахьмада.

Нагахьа санна снабжене начальника нов. Таранухас сихха оарцагІ а ваьнна уйнаш Іотоха а кхыча гІулакхашта эша а материал Іалашйоре хІанз а кхувргдар гІишло йистеяккха.

«Чечингстрой» трестера чуйоагІача специализированни строительно-монтажни управлени декхарийла я хІанз монтажни балхаш кхоачашде. Масала, электрически сердал чуйилла, хий чудилла. Школа - интернат ханнахьа эксплуатацена дІаялара е йоаггІаш йола йоакхо яц управлене начальник волча нов. Азарянца а. Монтажни балхаш дара хьахьожабаь болхлой балха тІера а баьха Урус-Мартана районе хьожабаьб цо. Цу пІулакха уж сагота боацилга цох а ховргда.

«Чечингстрой» треста болхлой шоай балха дукха сагота боацилга хьахьокх укх масало а. ПхелагІа бутт болабеннаб интерната коа догІана а маьлха а кІала башенни кран латта. Нагахьа санна цу гІулакха дукха сагота хуларе из болх беча моттиге Іооттае нийслургдар цар.

Школа-интернате дешаш хургдолча берашта хиланза яргйоацаш я чуІе общежити. Цхьабакъда, из меттел столови, дешара эша мастерскеш кийча ца хиларал совгІа вІалла хьоаеш а яц.

«Чечингстрой» треста кулгалхошка хьежаш да Наьсарен районера 520 бер!

М. ЗАНГИЕВ.
тха собкор.

Доазол дехьара

Кхыча паччахьалкхений агенташа вІашагІбелла тийша болх

АККРА, 7 август, (ТАСС). Президент Нкрума ве аьнна вІашагІбелла тийша болх тохкаш болча эксперташа лерхІ, из тийша болх вІашагІбелларашa кхыча паччахьалкхений агенташ хилар.

Кепа техача официальни заявлене тІа йоах эксперташа цутайпара соцам бир из гІулакх хиннача метте «шоашка» хиннача «хоамашца» бокъонца тохкам баьчул тІехьагІа.

Заявлене тІа белгалдоаккх ншта, тийша болх вІашагІбелларашн цар агенташи лакхерча Вольтеи Тогои лечкъаш хилар. Наблюдателашта хет, тийша болх вІашагІбелларашa, Гана доазол тІехбовла гІерташ, лаьрхІа гІулакхаш леладаьд аьнна.

Заявлене тІа йоах, бомба эккхарах човнаш хинна кхы а 21 саг госпитале дІавихьав. Уж нах бомба ийккхачул тІехьагІа байдда дІа а баха, лорашка баха ца бухьаш Іийна хиннаб. Цу тайппара, тІехьхара даьча хоамех 77 саг ва доарахой. Тохкам бар дІахо хьош да.

КХЕРАМЕРА ЛОАЛАХОЛ

ЛОНДОН, 7 август. (ТАСС). ТІема микробиологически тохкама центра юххе уллаш йолча Портон яхача зІамигача моттиге баха нах корзагІбаьнна ба цу центра цхьа болхло Дж. Бэкон дІадахача кІирах пехкий унах валарах. «Дейли Геральд» яхача газето хоам бечча тайпара, цу моттига муниципальни совета член волча Остин Андервуда хьадийхад Портона лоаллаха уллача нах боабеш йола бактереш хьаеш йолча лабораторех бола кхерам бувцар духьа совета пленарни заседани вІашагІтохар.

Андервуда хьааьлар, Джефри Бэконаца хиннар санна дола гІулакх кхы а хилча «дуккха нах бовш хІама хургхилар». Цул совгІа, аьлар цо, наха Іоажал кхухьаш йола бактериологически станци Боском-Даунерча тІема аэродрома цаІи ахи миль мара гаьна а аллац. «Мел зулам даргдар, нагахьа санна моллагІча самолето Портоне а ена бактерешца лазар хьоадича, — аьлар Андервуда,—сона хет общественность бахьан долаш Портоне доаллар фуд ха вай бокъо я аьнна».

ГОЛЛАНДЕ ПРАВИТЕЛЬСТВА ЯЬ РЕШЕНИ

ГААГА, 7 август. (ТАСС). Голланде правительства решени яьй Индонезеца Малхбузен Ириана хьакъехьара официальни переговораш е аьнна.

ПАРТИЗАНАША ГОРОД ДІАЛАЬЦАЙ

НЬЮ-ЙОРК, 6 август. (ТАСС). Укхаза кхаьчача хоамех, Къулбехьен Вьетнамерча партизанаша хьалаьцай Сайгонера дІа малхбоаленгахьа бІаь километр улла Хамтан яха портови город.

ИТАЛЕ КОМПАРТЕ КУЛГАЛХОЙ РЕШЕНИ

Рим, 7 август. (ТАСС). Итале компарте Центральни Комитетои Центральни тІахьожама комиссеи вІашагІтехача пленуме йийцар парте хургйолча X съезда йола тезисаш, яхаш хоам бу «Унита» яхача газето. ЦК-а а ЦКК-а а соцам баьб тезисаш кепа тоха, цул тІехьагІа массайолча партийни организацешка ювцарг а йолаш.

КЕРДА ТИЙША БОЛХ

Малхбузен Берлин, 7 август. (ТАСС). ФРГ президента Любке кхы а ваха безам болаш ва Малхбузен Берлине, ГДР-а правительства ший доазонаш лорадара гІулакхаш вІаштІехьдаьха шу дузача 13-ча августаца дувзаденна Малхбузен Берлина сенато де лаьрхІача тийшача балха гІулакхашта юкъе дакъа лацар духьа. «Телеграф» яхача газето хоам бу, Любке Малхбузен Берлине 10-ча августа кхоачарг а ва, укхаза бархІ ди даккха лаьрхІа а ва яхаш.

КИНЕМАТОГРАФИСТАШЦА ВІАШАГІКХЕТАР

Черноречье яхача поселкерча культура ЦІагІа Грозненски химически завода болхлойн гІулакхера нахи вІашагІкхийтар гІалгІай писателе Базоркин Идриса язъяьча сценарех «Къахьегами зизаши» яха кинокартина хІанз Грозне доаккхаш йолча «Азербайджанфильма» творчески группаца.

Химикаша безаме тІаийцар фильме Іалисултана роль ловзаеш вола СССР халкъа артист В. В. Тхапсаеви, Грузински ССР заслуженни артистка Абашидзе Лейлаи, кхыбола шоай хьаьшийн.

Режиссера-постановщика Т. М. Таги-задес дийцар хургдолча фильмах а, хІаьта шоай болх мишта лел а.

Ерригача шоай коллектива дагардар аьлар Абашидзе Лейлас:

— Тхо чІоагІа раьза да завода викалашца — хургболча зрителашца вІашагІкхетара. Укхаза вІашагІкхетар тхона Іалаьмате чІоагІа пайдане хургда.

НАЬСАРЕН БАНКАШТА ТОПАШ ТЕХАЙ

Паччахьалкхен чухьара 3% кхадж боагІа заем

1962 шера 30 июле гор. Минске кхадж а бена ловзаяьча 88 тираж

ОФИЦИАЛЬНИ ТАБЛИЦА

Кхадж бенаб заема ялхайтте а разрядерча серейн облигацейн укх номерий:

Серей №№	Облигацей №№	Бенача кхажа боарам сомашца	Серей №№	Облигацей №№	Бенача кхажа боарам сомашца	Серей №№	Облигацей №№	Бенача кхажа боарам сомашца
000320	1—50	100	035891	27*)	500	069167	47*)	5.000
000958	31*)	500	036324	1—50	40	069510	04*)	500
001103	1—50	100	036739	1—50	40	070407	11*)	500
001388	1—50	40	038556	04*)	1.000	070531	16*)	500
002190	26*)	500	038592	27*)	500	071461	05*)	500
002192	10*)	1.000	038950	1—50	40	071981	08*)	500
002777	11*)	1.000	039884	12*)	2.500	072047	23*)	500
003447	16*)	1.000	040137	28*)	1.000	072151	09*)	500
003668	09*)	500	040167	1—50	40	073184	22*)	1.000
004570	29*)	500	040295	06*)	500	077058	1—50	40
004723	1—50	40	040824	1—50	40	077121	38*)	500
005190	1—50	40	041820	47*)	500	078128	17*)	1.000
005243	1—50	40	042985	1—50	40	078213	10*)	1.000
005592	28*)	500	043145	1—50	100	078434	43*)	1.000
008849	03*)	500	043416	40*)	500	080546	49*)	1.000
009312	1—50	40	044179	1—50	40	080887	17*)	500
009521	27*)	500	044467	15*)	500	080944	1—50	40
011080	30*)	500	045392	37*)	500	082033	1—50	40
013476	16*)	500	046223	1—50	100	082176	30*)	500
013541	42*)	500	046431	14*)	500	082638	17*)	1.000
013674	18*)	500	046599	32*)	500	082919	27*)	500
014133	13*)	500	047389	37*)	1.000	082940	37*)	500
015676	1—50	40	048034	11*)	500	083369	1—50	40
015815	1—50	40	048107	20*)	5.000	083387	32*)	500
015942	1—50	40	048600	30*)	500	083474	23*)	500
016028	1—50	40	049157	46*)	500	084008	1—50	100
016446	40*)	500	052097	10*)	500	084374	1—50	100
017038	1—50	40	052404	1—50	100	085065	42*)	500
018116	02*)	500	053194	25*)	500	085778	22*)	500
020520	1—50	100	053449	02*)	1.000	086777	08*)	500
020824	10*)	500	053992	1—50	40	087109	1—50	40
021564	1—50	40	055337	1—50	40	088368	17*)	500
021757	1—50	40	055517	1—50	40	088426	35*)	1.000
021962	1—50	100	056527	21*)	500	088633	01*)	500
022290	1—50	40	056649	16*)	500	088652	1—50	100
022665	1—50	40	057647	1—50	40	089128	1—50	40
022748	48*)	500	059191	1—50	100	089752	17*)	1.000
023223	08*)	2.500	059534	41*)	1.000	089923	34*)	500
024523	20*)	500	059819	11*)	500	090301	44*)	500
024889	1—50	40	060079	06*)	2.500	091194	1—50	40
025592	10*)	500	060599	1—50	40	091453	20*)	500
026312	20*)	500	062081	30*)	1.000	091860	35*)	500
026723	21*)	500	062274	20*)	1.000	092105	32*)	1.000
026820	41*)	500	062836	1—50	40	092323	49*)	500
027984	21*)	500	064320	02*)	500	092739	39*)	500
028380	1—50	40	065579	24*)	500	094507	03*)	1.000
028928	33*)	500	066371	1—50	100	094614	23*)	500
030637	14*)	500	066649	1—50	40	095344	04*)	500
030695	1—50	100	066705	43*)	500	095443	1—50	40
030803	1—50	40	067041	20*)	1.000	095825	19*)	1.000
031230	34*)	2.500	067146	07*)	1.000	095944	48*)	500
031490	1—50	40	067328	15*)	500	096977	06*)	500
031769	34*)	1.000	068317	1—50	40	098027	16*)	500
032663	1—50	40	068590	10*)	500	098194	23*)	500
034757	1—50	40	068706	48*)	2.500	098277	1—50	40
035120	45*)	500	069038	17*)	1.000	098674	1—50	100
035330	15*)	500	069115	37*)	500			

*) Цу серех йолча облигацей воккх 49 номера хІаранe 40 сом боагІаш кхадж бенаб.

Таблица тІа белгалдаьраш шин туман облигацешта даьхка кхажамаш да.

Бенача кхажа ах дакъа лу туман лоархІам болча облигацеех.

Бенача кхажа юкъе бахийтаб облигаце ший мах а.

ТІехьа тІайоагІа газета номер хьакхьачачул тІехьагІа, оттаяьча порядкага хьежжа сберегательни кассаша бенача кажах доагІа ахча дІалуш дола официальни документ да ер таблица.

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР-а ГОСТРУДСБЕРКАССАЙН ГОСКРЕДИТЕЙ УПРАВЛЕНИ

Тахан кинотеатрашка

Челюскинций цІерахча кинотеатре.
Йоккха зал — «Сейм бердашкара хьаарадоагІа».
Долалу: 10, 12, 2, 4, 6, 8.
Шера экран йола фильм. — «Города тІара хоамаш».
Долалу: 10.
ЗІамига зал № 1 «Сейм бердашкара хьаарадоагІа».
Долалу: 8.30, 10.30, 12.30, 2.30, 4.30, 6.30. 8.30, 10.30.
ЗІамига зал № 2 —«Корин Димае шийна баьккха никъ».
Долалу: 9, 11, 1, 3, 5, 7; 9.
ЗІамига зал № 3 — «Тешшамера доттагІий».
Долалу: 9.30, 11.30, 1.30, 3.30, 5.30, 7.30; 9.30.

«Родина» цІерахча кинотеатре.
«Къона вай хиннача хана».
Долалу: 9, 12.30, 4, 7.30.
«Сейм бердашкара хьаарадоагІа».
Долалу: 10.50, 2.20, 5.40, 9.10.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, ЦІеча фронтовикий улица, 15, Телефонаш: редактора вам. — 2-07-01; бехкхочхама секретаря — 2-45-48, партийни вахареи, экономикан, письмойн отделий — 2-25-72; корректорске — 2-30-91;

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков, 15. Телефоны: зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48, отделов партийной жизни, экономики и писем — 2-25-72; корректорской — 2-30-91.

1918 шерарча 11-ча августа цІерах йола типографи, г. Грозный, Революце проспект, 30/3.

Типография имени 11 августа 1918 года, г. Грозный, проспект Революции 30/3.

СФ03133. Заказ № 4191.

СЕРДАЛО

4-гІа оагІ. 9 август, 1962 шу.